MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

JULIJA AVINAITĖ
TEISĖS EDUKOLOGIJOS PROGRAMA

AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ PANAUDOJIMO GALIMYBĖS TEISINIO UGDYMO PASKAITOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Dr. Romas Prakapas

Vilnius, 2010

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNAS 3
1.AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ TAIKYMO PRIELAIDOS 7
1.1AKTYVIOJO MOKYMO SAMPRATA 9
1.2 AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ ĮVAIROVĖ 14
1.3 AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ TAIKYMAS 20
2. TEISINIO UGDYMO SAMPRATA 27
2.1 UGDYMO SAMPRATA 27
2.2 TEISĖS SAMPRATA 33
2.3 TEISINIS UGDYMAS AUKŠTOJOJE MOKYKLOJE 37
3. AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ NAUDOJIMAS TEISINIO UGDYMO PASKAITOSE 42
3.1 TIRIAMŲJŲ CHARAKTERISTIKA 43
3.2 TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS 44
3.3 TYRIMO APIBENDRINIMAS 52
IŠVADOS 53
REKOMENDACIJOS 55
LITERATŪROS SĄRAŠAS 56
SANTRAUKA 62
SUMMARY 63
PRIEDAI 64

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Aktyvumo principas – didaktikos postulatas organizuoti mokymo procesą taip, kad ugdytiniai būtų veiklūs, aktyviai dalyvautų visuose jo etapuose, savarankiškai įgydami žinių, įvaldydami reikiamus mokėjimus ir įgūdžius (Jovaiša, 1993).

Aukštoji mokykla – mokslo, mokymo ir auklėjimo įstaiga, kurioje rengiami aukštos kvalifikacijos įvairių sričių specialistai ir mokslo darbuotojai (Jovaiša, 1993).

Metodas – tikslo siekimo, veikimo būdas, veiklos tvarka, sąmoningai naudojama kokiam nors tikslui pasiekti; reiškinių tyrimo būdas (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

Paskaita – pagrindinė aukštosios mokyklos mokymo forma, kurios metu nagrinėjamos mokslo problemos (Jovaiša, 1997).

Studentas – asmuo, studijuojantis pagal aukštesniųjų ir aukštojo mokslo studijų programas (Žin., 2003, Nr. 63-2853).

Teisinis švietimas – tai procesas, per kurį asmenims sudaromos galimybės įgyti žinių ir gebėjimų, padedančių tinkamai naudotis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, ginti savo teises ir vykdyti pareigas (Heater, 2007).

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Jovaiša, 1993).

ĮVADAS

Šių laikų demokratinėje visuomenėje žmonių santykiai reguliuojami tam tikromis elgesio normomis ir taisyklėmis. Žmogus yra sociali būtybė, todėl veikiant bendruomenėje elgesys yra reguliuojamas teisiniais principais, teisėmis bei pareigomis. Veiklos bei elgesio reguliavimas yra būtinas, kadangi tokiu būdu yra išvengiama kitų žmonių teisių pažeidimų ir chaoso visuomenėje. Teisėto elgesio modeliai ir teisinės žinios yra perteikiamos įvairiuose institutuose: mokykloje, universitete, šeimoje, bažnyčioje ir pan.

Informacija yra ugdymo komponentas, kuris stimuliuoja kaupti savo patirtį, pertvarkyti vidinį pasaulį. Šių laikų visuomenė yra vadinama žinių visuomene, nuolat besimokančia ir besikeičiančia, todėl teisinis išprusimas yra itin reikšmingas kiekvienam žmogui. Švietimas - ne tik šios visuomenės kūrimo būdas, bet ir jos egzistavimo pagrindas: žinių visuomenė negali egzistuoti be išsilavinusių, savarankiškai žiniomis naudotis gebančių žmonių (Adamkus, 2010). Todėl teisė tampa neatskiriama žinių visuomenės nario dalis. Jos pagalba yra gilinamos žinios apie žmonių tarpusavio santykius, teises, pareigas bei atsakomybę.

Žinių visuomenėje ryškus yra aukštojo mokslo vaidmuo. Lietuvos švietimo koncepcija (www.smm.lt) pažymi, kad aukštasis mokslas yra aukščiausia Lietuvos nuosekliojo švietimo sistemos dalis. Universitetinės studijos užima reikšmingą vietą visuomenės švietimo sistemoje. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (Žin., 2009, Nr. XI-242) universitetinės studijos apibrėžiamos kaip asmens, įgijusio ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą arba rengiant disertaciją. Minėtame įstatyme teigiama, kad mokslo ir studijų sistema ugdo kūrybingą, išsilavinusią, orią, etiškai atsakingą, pilietišką, savarankišką ir verslią asmenybę. Tai įrodo, kad aukštajam mokslui, kaip vertybių, patirties ir įgūdžių perdavimo institucijai turėtų būti skirtas ypatingas dėmesys. Aukštojo mokslo institucijos geba ugdyti išsimokslinusią, išsilavinusią, turtingą žinių visuomenę, kelti tautos kūrybinį ir intelektinį potencialą. Išaugo aukštojo mokslo institucijų skaičius. Su šiuo padidėjimu aktualus tampa poreikis stebėti aukštojo išsilavinimo kokybę. Svarbu naudoti strategijas ir instrumentus, kuomet studentai aktyviai veikia ir teikia atgalinį ryšį apie mokymo procesą. Šių strategijų naudojimas yra svarbus siekiant geresnio studentų mokymosi ir rezultatų.

Ugdymo įstaigoms kyla uždavinys formuoti ne tik išsilavinusią, bet ir kūrybingą asmenybę. Kūrybingumas pasireiškia gebėjimu diskutuoti ir abejoti, kritiškai ir laisvai mąstyti, gebėti ne tik prisitaikyti prie nuolatinės gyvenimo kaitos, bet ir daryti įtaką naujomis idėjomis arba darbais ir pan. (Petrulytė, 2001,). V. Rajeckas (1996) teigia, kad tautos pagrindas yra aukštos tautinės savimonės, įvairiapusiškai išprusęs, išsilavinęs, turintis kūrybingumo žmogus. Tokios asmenybės turi įtakos visuomenės dvasingumo, dorovingumo puoselėjimui. Įvairiapusiškai išprusęs žmogus

turi išmanyti savo teises, turėti teisinių žinių. Todėl aukštojo mokymo įstaigos yra tinkama terpė teisinėms žinioms perduoti ir formuoti.

Teisės sampratą nagrinėja V. Šlapkauskas (2004), A. Vaišvila (2000), S. Vansevičius (2000) ir kiti. Šie autoriai gilinasi į teisinių žinių perdavimą, teisės filosofiją. Sudėtinė daugumos studijų programų dalis yra teisinių žinių perdavimas, teisinės savimonės formavimas. Todėl teisiniam ugdymui bei jo kokybei turėtų būti skiriamas dėmesys.

B. Bitinas (2000, p. 106) teigia, kad ugdymo kokybė yra ypatingos socialinės svarbos prielaida. Ugdymo kokybė – istorinė kategorija, nes kintant visuomenei, kinta ir gerai išugdyto jos nario vaizdinys. Vienas iš studijų kokybės gerinimo būdų yra ugdymo metodų parinkimas. Švietime, priklausomai nuo ekonominių, socialinių ir kt. pokyčių, diegiamos naujovės, skatinančios ieškoti naujesnių mokymo metodų. Dideli pasaulinės ekonomikos tempai, greitai besikeičiantys reikalavimai specialistui, didelis informacijos kiekis reikalauja naudoti aukštajame išsilavinime įvairius aktyviuosius mokymo metodus (Васильев, 2010). Paskaitų esmė yra skatinti studentus savarankiškai galvoti, dalyvauti veikloje. Taip pat užsiėmimai turėtų būti mąstymą skatinantis iššūkis ugdytiniui (Revell, Wainwright, 2009). Šių sparčiai besikeičiančių laikų ugdytinis turi kritiškai mąstyti, būti iniciatyvus, sugebantis prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų. Kritinis mąstymas padeda įvertinti situaciją, priimti sprendimus bei savarankiškai apsispręsti. B. Bitinas (2000) teigia, kad pagrindiniai išsilavinimo rodikliai siejami ne su enciklopedinėmis žiniomis ar gebėjimu jas įsisavinti, panaudojant įvairius šaltinius, o su individo gebėjimu suvokti ir apsispręsti, kokia informacija jam reikalinga konkrečiai problemai spręsti ir koks racionaliausias būdas ją gauti.

Mokymo metodus tyrė tokie autoriai kaip L. Jovaiša(1993, 1995, 1996, 2001), V. Rajeckas (1996, 1999), B. Bitinas (2000), V. Jakavičius (1998) ir kiti. Plačiai tiriamas mokymo metodų panaudojimas mokyklinių disciplinų mokyme. Šalia tradicinių mokymo metodų išryškėja modernūs, pabrėžiantys įgūdžių bei gebėjimų formavimą, informacijos interpretavimą ir praktinį panaudojimą. Šiais metodais naudojantis yra keliami tokie tikslai kaip ugdymas bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, savarankiškai mokytis ir kt. Aktyvus mokymas kaip tik ir atspindi šių siekinių įgyvendinimą, kadangi aktyviai mokant yra formuojamas aktyvumas, kritiškumas, bendradarbiavimas. Aktyviuosius mokymo metodus tyrė ir aprašė tokie autoriai kaip G. Petty, M. Teresevičienė (2006), G. Gedvilienė (2006), V. Zuzevičiūtė (2006), N. Bižys, G. Linkaitytė, A. Valiukevičiūtė (1996), A. Petrulytė (2001) ir kiti.

Mokymo metodų panaudojimas yra nemažai nagrinėtas. Aktyvieji mokymo metodai yra plačiai aprašomi dirbant su vaikais. Tačiau aktyviųjų mokymo metodų panaudojimas ugdant teisines žinias aukštojo mokymo įstaigose nėra nagrinėtas. Aktyviųjų mokymo metodų pritaikymas studijoms universitete turėtų būti plačiau analizuojamas. Todėl šio darbo tyrimo

objektas yra aktyviųjų mokymo metodų taikymas, o numatomo **tyrimo problema**: kokį poveikį aktyvieji mokymo metodai turi teisiniam ugdymui?

Tyrimo **hipotezė** – aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose formuoja studentų kritinį mąstymą.

Šio tiriamojo rašto darbo **tikslas** yra nustatyti aktyviųjų mokymo metodų poveikį teisinio ugdymo paskaitoms.

Siekiant užsibrėžto tikslo, keliami tokie **uždaviniai**:

- Apibūdinti aktyviuosius mokymo metodus;
- Išryškinti teisinio ugdymo ypatumus;
- Ištirti aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo paskaitose.

Numatomo tyrimo **metodai**:

- **Teoriniai:** literatūros šaltinių analizavimas ir apibendrinimas, siekiant surinkti informaciją apie aktyviuosius mokymo metodus, teisinį ugdymą bei aktyviųjų mokymo metodų panaudojimo galimybes teisinio ugdymo paskaitose.
- **Empiriniai:** anketinė apklausa internetu studentams, siekiant ištirti jų požiūrį į aktyviųjų mokymo metodų taikymą teisinio ugdymo paskaitų metu.
- **Statistiniai:** surinktų duomenų matematinė statistinė analizė, taikant kompiuterinę programą SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 16 for Windows, siekiant susumuoti ir apibendrinti gautus rezultatus.

Tyrimo teorinis reikšmingumas – išnagrinėjus metodinę literatūrą, susijusią su aktyviaisias mokymo metodais, išryškėja minėtųjų metodų taikymo privalumai dėstant teisinį ugdymą aukštosiose mokyklose.

Tyrimo praktinis reikšmingumas – ištyrus aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą bei poveikį teisinio ugdymo paskaitoms, suformuojamos tinkamos sąlygos mokymo proceso tobulinimui.

1. AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ TAIKYMO PRIELAIDOS

Norint išsiaiškinti aktyviųjų mokymo metodų svarbą bei poveikį ugdymui, svarbu aptarti su aktyviuoju mokymu susijusias sąvokas bei aktyviojo mokymo sampratą.

Mokymas – tai tikslingas, organizuotas procesas, kurio metu studentams pateikiama nauja informacija, studentai skatinami priimti informaciją, lavinti pažintinius gebėjimus ir įgūdžius. Mokymas yra ugdytinio ir ugdytojo sąveika, kuri yra efektyvi tik tuomet, kai abu stengiasi. Mokymo tikslas yra paruošti studentus mokymuisi, skatinti jų domėjimąsi, formuoti savarankiško protinio darbo įgūdžius. Mokymo proceso metu yra perduodama vertinga patirtis, elgesio normos, žinios. L. Jovaiša (1997) teigia, kad mokymo procesas yra ugdytojo ir ugdytinio ilgalaikė sąveika. Mokymas, savo ruožtu, yra pagalba mokytis. Tiksliau tariant, tai ugdytinio ir ugdytojo tikslinga sąveika, kurios metu stimuliuojama ir organizuojama pažintinė, praktinė veikla, plėtojamas mokymosi aktyvumas. Be to siekiama veiklos savarankiškumo, kūrybiškumo ir asmenybės ugdymo. Iš pateikto apibrėžimo matyti, į kokius mokymo aspektus yra kreipiamas didžiausias dėmesys, t.y. mokymo procesui keliamas tikslas, ugdytojo ir ugdytinio bendradarbiavimas ir aktyvumas, plėtojamas įvairiapusės veiklos pagalba. Taip pat akivaizdu, kad mokymas yra kompleksinė sąvoka, kuria nusakomas veikimo būdas (tikslinga sąveika) ir poveikis ugdymo procesui (kūrybiškumo, savarankiškumo, aktyvumo formavimas). L. Jovaiša (1997) išryškina mokymosi proceso daugialypį tikslą: aktyvus, savarankiškas ir produktyvus ugdytinio dalyvavimas gamybiniame, socialiniame, kultūriniame ir dvasiniame gyvenime. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1972) sąvoką „aktyvus“ aiškina kaip veiklumą ir energingumą. Vadinasi, ugdytinis, siekdamas dalyvauti įvairiose gyvenimo srityse, turi būti veiklus, energingas, rodantis iniciatyvą.

V. Rajeckas (1999) mokymą apibūdina kaip pedagoginį procesą, kurio metu įgyjamos žinios, mokėjimai ir įgūdžiai. Taip pat formuojamos pažintinės galios, intelektas, vertybės ir pažiūros. Pabrėžiama, kad mokymas turi didelę įtaką ugdytinio rengimui darbui ir gyvenimui. Iš apibrėžimo matoma mokymo proceso svarba ugdytinio asmenybės tapsmui, socializacijai ir dalyvavimui visuomenės gyvenime. Mokymo procese, anot V. Rajecko (1999), dalyvauja ugdytinis ir ugdytojas, todėl tai yra dvipusis procesas, nuo kurio priklauso mokymo sėkmė.

Apibendrinant L. Jovaišos (1997) ir V. Rajecko (1999) mintis, galima teigti, kad mokymas turi didelės įtakos asmenybės ir elgesio formavimui, vertybių perdavimui, aktyvumui, socializacijai ir intelekto vystymui. Vadinasi, svarbus aspektas išsilavinimo procese yra mokymo metodų, būdų bei formų parinkimas.

Egzistuoja daugybė mokymo metodų, kuriuos galima naudoti studijų procese. Tarptautinių žodžių žodynas (1985) sąvoką „metodas“ apibrėžia kaip tikslo siekimo, veikimo būdą, veiklos tvarką, sąmoningai naudojamą kokiam nors tikslui pasiekti. Be to tai yra reiškinių tyrimo būdas. Graikų kalboje žodis „*methodo“* reiškia tikslo siekimo kelią, veikimo būdą. Abu pateikti apibrėžimai akcentuoja veiklą, veikimą, kurio pagrindu pasiekiamas iškeltasis tikslas. Šiuo atveju kalbama apie mokymo tikslą, keliamą aukštojo mokslo procese.

Egzistuoja daugelis metodų, priklausomai nuo mokymui keliamų tikslų. L. Jovaiša (1997) teigia, kad pažinimo procesų aktyvumas yra pagrindinis gero mokymosi veiksnys. Dėl tos priežasties siekiama aktyvinti ugdytinių suvokimą, atmintį, mąstymą ir vaizduotę. Studentai mokosi sėkmingiau, kai yra įtraukti į mokymo procesą, kai patys gali užsibrėžti studijų tikslus ir priemones jiems pasiekti. Mokymo sėkmė taip pat gerėja, kai žinios yra gaunamos atrandant (Stanley, Plaza, 2002). Vadinasi, nagrinėjant aktyviojo mokymo sampratą, svarbu yra išsiaiškinti paties aktyvumo sąvoką.

Pedagogikos žodynas (1993) pateikia tokią aktyvinimo sąvoką: **Aktyvinimas** – nuolatinis moksleivių psichinės bei praktinės veiklos motyvacijos intensyvinimas. Tai – praktinis mokymo ir auklėjimo aktyvumo principo įgyvendinimas. Aktyvusis mokymas reikalauja daugiau nei paprastos ugdytinių veiklos. Jis turėtų skatinti mąstymą ir mokymo veiklos refleksiją (Bonwell, Eison, 1991). Refleksijos procesas sukuria kritinį ryšį tarp ugdytinio asmeninio žinojimo struktūrų ir išorinio pasaulio. Mokymo procese neužtenka vien veikti ar tik mąstyti. Svarbu yra veikiant mąstyti apie gaunamą patirtį (Scheyvens, Griffin, Jocoy ir kt., 2008). Anot R. Scheyvens, A. L. Griffin, A. L. Locoy ir kt. (2008), aktyviojo mokymo metu studentai nėra pasyvūs dėstomos medžiagos klausytojai. Užrašų vedimas reikalauja tam tikros veiklos, tačiau tai yra tik dėstomos medžiagos kopijavimas. Svarbūs aktyviojo mokymo strategijų uždaviniai yra mąstymo įgūdžių formavimas, ne tik medžiagos atgaminimas ir žinojimas, bet žinių lyginimas, taikymas, analizė, sintezė ir vertinimas.

Viena iš svarbiausių švietimo sistemos funkcijų aukštojo mokslo institucijose yra socialiai reikšmingų asmenybės savybių diegimas. Čia turima minty tokios savybės kaip komunikabilumas, kūrybiškumas, organizuotumas, atsakingumas, gebėjimas surasti ir priimti sprendimus ir kt. Minėtųjų savybių formavimui tinka aktyvieji mokymo metodai. L. A. DiMatteo, T. L. Anenson (2007) aktyvųjį mokymą vadina tiltu tarp teorijos ir praktikos, vystant įgūdžius ir gilinant mokomojo dalyko žinias.

Šiame darbe gilinamasi į metodus, akcentuojančius ugdytinio aktyvumą ugdymo procese. Šie metodai yra vadinami aktyviaisiais mokymo metodais.

1.1 AKTYVIOJO MOKYMO SAMPRATA

Aptariant aktyviuosius mokymo metodus svarbu pabrėžti, kad vieningo aktyviųjų mokymo metodų apibrėžimo nėra. Įvairūs autoriai pateikia skirtingus šių metodų apibrėžimus. L. Jovaiša (1997) metodus, įtraukiančius ugdytinius į praktinę veiklą, formuojančius pažiūras ir elgesį, vadina veikdinamaisiais. Tai yra metodai, kurių pagrindą sudaro asmenybės veikla ir santykiai. V. Rajeckas (1999) teigia, kad metodų skirstymas į aktyviuosius ir pasyviuosius yra netikslingas, tačiau pabrėžia, kad ugdytinių savarankiškumas ir aktyvumas yra itin reikšmingi demokratinės visuomenės nario bruožai. Būtent minėtosios savybės turėtų būti lavinamos ir formuojamos mokymo proceso metu. Kalbant apie ugdytinio aktyvumo siekimą, svarbu paminėti V. Rajecko (1999) aprašytus kūrybinių darbų metodus. Jų esminis bruožas yra visiškas ugdytinių savarankiškumas, intensyvus ieškojimas. Šių bruožų pagalba plėtojami gebėjimai, teorija sietina su praktika, skatinamas domėjimasis dėstomu dalyku, o tai ir atspindi aktyvųjį mokymą.

Studentai išmoksta daugiau, kai jie yra aktyvūs studijų proceso dalyviai ir turi galimybių galvoti ir pritaikyti dėstomą medžiagą įvairiose situacijose. Bendradarbiaudami su kitais, sprendžiant problemas ar formuojant iššūkius, studentai vysto vertingus įgūdžius, kurie paruošia spręsti situacijas ir problemas, su kuriomis ateityje bus susiduriama darbo vietoje, bendruomenėje ir asmeniniame gyvenime. Aktyvusis mokymas yra bet kokia strategija, kuri lemia studentų veiklą ir mąstymą apie ją (Bonwell, Eison, 1991).

L. A. DiMatteo ir T. L. Anenson (2007) darbe aktyvusis mokymas yra apibrėžiamas kaip patirtis, kurianti mokymo situacijas, jungiančias teoriją ir realaus pasaulio situacijas. Praktinės problemos yra pristatomos ugdytiniams ne būtinai su siekiu jas išspręsti, bet tam, kad pilnai būtų įsisavinama problema ir jos kontekstas. Aktyviojo mokymo privalumas yra įgūdžiais pagrįsti ir problemomis paremti pratimai, kurie vysto ugdytinio kompetenciją, specializuotų žinių pritaikymą.

Aktyvusis mokymas yra procesas, kurio metu sąveikauja studentas ir medžiaga (Silberman, 1996). Norint gerai ką nors išmokti, reikia klausyti, matyti, kelti klausimus ir diskutuoti apie tai su kitais. Be to, studentai turi tai daryti patys: atrasti, pateikti pavyzdžių, išbandyti įgūdžius. A. W. Chickerin, Z. F. Gamson (1991) teigia, kad studentai turi kalbėti apie tai, ką studijuoja, rašyti, sieti su praeities patirtimi ir pritaikyti kasdieniniame gyvenime. Tai, kas perduodama studijų proceso dalyviams, turi tapti jų pačių dalis.

Remiantis S. Nottingham, S. Verscheure (2010), aktyvusis mokymas yra metodologija, akcentuojanti į studentą orientuotą mokymą, įtraukiantį studentą į ugdymo procesą. Šis apibrėžimas akcentuoja ugdytinio svarbą studijų procese ir sąveiką tarp studento ir aktyvios veiklos paskaitų metu.

A. W. Chickering, Z. F. Gamson (1999) aktyvųjį mokymą apibrėžia kaip keturių principų struktūrą:

a. Studijuojančiųjų sąveika;
b. Aktyvusis mokymas, pagrįstas patirtimi;
c. Daugiau laiko, skiriamo klausimams;
d. Pagarba skirtingiems mokymo būdams.

Šis apibrėžimas išryškina mokymo proceso humanizavimą, kuomet mokymas yra pritaikomas ugdytinių poreikiams, atsižvelgiama į mokymosi skirtumus. Ryšys tarp studentų yra grindžiamas ugdytinių bendradarbiavimu mokymo procese.

C. C. Bonwell ir J. A. Eison (1991) pateikia tokį aktyviojo mokymo apibrėžimą: tai ugdomoji veikla, kurios metu didesnis dėmesys skiriamas studentų aukštesnio lygio mąstymo įgūdžiams lavinti, o ne mokomajai medžiagai klausyti. Pabrėžiamas ugdytinių požiūrio ir vertybių formavimas. Dėstomos medžiagos klausymas šiuo apibrėžimu yra vertinamas kaip pasyvus reiškinys. Mąstymo įgūdžiams galima priskirti kūrybiškumą, kritinio mąstymo formavimą, informacijos analizavimą, vertinimą ir kt. Naudojant aktyviuosius mokymo metodus, ugdytiniams sudaroma galimybė atrasti individualius problemų sprendimo būdus, abejoti pateikiamos informacijos teisingumu, pateikti savo požiūrį į iškeltus klausimus.

Atsižvelgiant į C. C. Bonwell ir J. A. Eison (1991) apibrėžimą, svarbu aptarti aukštesnio lygio mąstymo įgūdžių sąvoką. Y. J. Dori, O. Herscovitz (1999) teigia, kad aukštesnio lygio mąstymo įgūdžius sunku apibrėžti, bet galima išskirti kelias savybes, kuriomis jie pasižymi: 1) mąstymo rezultatas turi privalumų ir trūkumų; 2) netikėtumas yra viena iš sąlygų aukštesnio lygio mąstymui atsirasti; 3) aukštas nepriklausomybės, vertinimo ir sprendimo priėmimų lygis. Iš pateiktų elementų galima daryti išvadą, kad lavinant aukštesnio lygio mąstymą, ugdytinis tampa atviras kritikai, pasiruošęs netikėtumams mokymo procese, laisvai reiškiantis savo vertinimą ir užtikrintas priimamais sprendimais. Šios savybės praplatina asmenybės žinių ribas, palengvina socializaciją.

Vienas pirmųjų mokslininkų, tyrusių mąstymo įgūdžių lygius buvo B. S. Bloom (1956). Anot jo mokymo lygių taksonomijos (1956), egzistuoja trys edukacinių veiklų lygiai:

1) Kognityvinis, kuris jungia žinias ir intelektinius, protinius gebėjimus;
2) Emocionalus lygis, apibrėžiantis būdą, kuriuo mes emociškai priimame reiškinius: jausmai, vertybės, entuziazmas, nuostatos, motyvacija ir vertinimas.
3) Psichomotorinis lygis, kuris jungia fizinę veiklą, koordinaciją ir motorinius gebėjimus. S. Nottingham, S. Verscheure (2010) psichomotorinius įgūdžius apibūdina kaip smegenų ir motorinių veiksmų veiklą, vienijančią pažintinius procesus ir žinių pritaikymą.

B. S. Bloom (1956) apibūdino šešias pažintinio lygmens subkategorijas, kurios yra matuojamos laipsniais ir sunkumo lygiais, su kuriais negali susitvarkyti ugdytinis, neįveikęs ankstesnių subkategorijų. Žemiausia mąstymo įgūdžių kategorija yra 1) **žinios** (duomenų ir informacijos atgaminimas); po žinių seka 2) **supratimas** (instrukcijų interpretavimas, vertimas, esmės supratimas); 3) **pritaikymas** (išmoktos informacijos pritaikymas, mokėjimas suprasti naują situaciją); 4) **analizė** (mokomosios medžiagos skirstymas į sudedamąsias dalis, siekiant suprasti organizacinės struktūros kompleksiją); 5) **sintezė** (naujos struktūros sudarymas); 6) **vertinimas** (sprendimų apie idėjų ir medžiagos vertę darymas).

Aptarus B. S. Bloom (1956) mąstymo įgūdžių kategorijas, galima daryti išvadą, kad aktyviajame mokyme keliamas tikslas lavinti aukštesnį mąstymo lygį apima mokomosios medžiagos analizę, sintezę ir vertinimą. Šiuos procesus atlikti padeda kritinis mąstymas.

R. J. Marzano (2005) savo darbe „Naujoji ugdymo tikslų taksonomija“ apibūdina B. S. Bloom didžiulį indėlį į ugdymo teoriją ir praktiką. Tačiau šiame veikale yra pateikiama patobulinta taksonomija, susidedanti iš 6 lygmenų:

1 lygmuo: paieška – tai paprastas detalių ar minčių struktūravimo perkėlimas iš permanentinės atminties į dabartinę atmintį. Kitaip tariant, tai yra atgaminimas.

2 lygmuo: supratimas – sintezė (informacijos ištrynimas, apibendrinimas ir konstravimas) ir vaizdavimas (informacijos simbolinis atitikmuo).

3 lygmuo: analizė – lyginimas, klasifikavimas, klaidų analizavimas, apibendrinimas, detalizavimas ir patikslinimas.

4 lygmuo: žinių naudojimas – žinių taikymo procesas, naudojamas tam tikrai užduočiai atlikti (apsisprendimas, problemų sprendimas, eksperimentinis tyrimas, nagrinėjimas).

5 lygmuo: metakognityvinė sistema – tikslo įvardijimas, proceso stebėjimas, aiškumo stebėjimas ir tikslumo stebėjimas.

6 lygmuo: mąstymas ego sistemoje – tai yra 4 ego sistemos mąstymo tipai: svarbumo įvertinimas, veiksmingumo įvertinimas, emocinės reakcijos įvertinimas ir bendrosios motyvacijos įvertinimas.

Ugdymo aukščiausias ir sudėtingiausias ugdymo lygmuo, anot R. J. Marzano (2005) yra žinių svarbos nustatymas besimokančiajam; supratimas ir tikėjimas, kad žmogus turi išteklių, galios pakeisti situaciją; mastas, kuriuo žmogus emociškai reaguoja į tam tikrą žinių komponentą; motyvacija, priklausanti nuo pirmų trijų komponentų.

Nors B. S. Bloom (1956) ir R. J. Marzano (2005) taksonomijose yra ryškių skirtumų, abi teorijos yra skirtos ugdymo teorijos ir praktikos tobulinimui. R. J. Marzano taksonomija yra sudaryta, atsižvelgiant į naujausius tyrimus ir duomenis. Apibendrinant galima teigti, kad

abiejose taksonomijose ugdymo siekinys yra formuoti asmenį, gebantį valdyti jį pasiekiančią informaciją ir kritiškai ją vertinti bei pritaikyti.

V. A. Mathie (1993) teigia, kad aktyviojo mokymo procesas padeda studentams tapti kritiškais, informuotais ir savarankiškais įvairių pažiūrų vertintojais. Kritinis mąstymas yra apibūdinamas įgūdžių rinkiniu, įgalinančiu individus:

- Logiškai mąstyti;
- Pristatyti gerai argumentuotus teiginius;
- Logiškai tirti ir vertinti kitų ugdytinių argumentus (Perry, Huss, McAuliff, 1996).

Remiantis P. A. Racione (1986), technikos, sukurtos lavinti studentų kritinį mąstymą, įtraukia ugdytinius į kontraversiškų problemų nustatymą, visų argumentų pusių tyrimą ir vertinimą, debatus, išreiškiančius įvairius požiūrius. Šių įgūdžių naudojimas sudaro individui galimybes išsiaiškinti ir tobulinti konkrečių koncepcijų ir idėjų supratimą.

Anot S. Nottingham, S. Verscheure (2010), aktyviai mokantis iš studentų tikimasi atlikti pasiruošimo paskaitoms darbus, dalyvauti diskusijose auditorijoje ir, atliekant įvairias veiklas užsiėmimų metu, susitelkti ties kritiniu mąstymu.

Kritinio mąstymo įgūdžiai yra svarbūs demokratiškoje visuomenėje, kadangi piliečiai turi būti gerai informuoti, norint įvertinti ar priimti sprendimus. Studijų dalyviai turi mokėti atskirti faktą nuo nuomonės ir šališkumą nuo priežasties. Studentai turi mokėti įvertinti informacijos šaltinius, atpažinti klaidinančius argumentus. Kritinis mąstymas yra žmonių minčių vertinimo procesas, siekiant nustatyti jų tvirtinimų teisingumą (Savich, 2008). Kritinio mąstymo įgūdžiai padeda formuoti protingus vertinimus apie viešas problemas, demokratiškai prisidėti prie socialinių problemų sprendimo.

Kalbant apie kritinį mąstymą, C. Friedel, T. Irani, R. Rudd, M. Gallo ir kiti (2008) išryškina kelis aspektus, padedančius apibūdinti kritinio mąstymo sąvoką:

- Pagrindinių problemų nustatymas;
- Sąsajų, ryšių tarp faktų identifikavimas;
- Vertinimų ir išvadų darymas;
- Išvadų apibendrinimas.

Mokymo procese yra svarbu reikiamą medžiagą atsirinkti iš didelio informacijos srauto. Be kritinio mąstymo kompetencijos studentai negali tinkamai įvertinti faktų ar ryšių tarp pateiktų objektų, be to, išvadų darymas tampa sudėtingas procesas. Kritinis mąstymas turi būti ugdomas aukštojo mokymo įstaigose, kadangi tai yra mąstymo įgūdžiai, naudingi kasdieniniame gyvenime siekiant tikslų.

P. A. Facione (1990) išskiria 6 kritinio mąstymo komponentus:

1) interpretavimas – prasmės išaiškinimas;

2) analizė – argumentų patikrinimas;
3) įvertinimas – vertės priskirimas faktams;
4) išvadų pateikimas;
5) paaiškinimas – argumentų pristatymas;
6) savarankiškas, nešališkas minčių patikrinimas (Facione, 1990).

Kritinis mąstymas – tai gebėjimas išskirti svarbiausias problemas ir prielaidas; atpažinti reikšmingus ryšius; daryti teisingas išvadas iš pateiktos medžiagos; apibendrinti duotąją informaciją; interpretuoti, ar išvados yra pagrįstos pateiktos medžiagos kontekste ir įvertinti išvadas bei ugdytoją (Pascarella, Terezini, 1991).

Kritinio mąstymo eigoje keliami esminiai klausimai, aiškiai formuluojamos problemos, renkama tikslinga informacija, abstrakčiai mąstoma ir efektyviai bendraujama su kitais ugdytiniais. Kritinis mąstymas yra kompleksinis procesas, kuris reikalauja aukšto lygio mąstymo įgūdžių apdorojant pateikiamą informaciją (Duron, Limbach, Waugh, 2006).

Kritinis mąstymas yra individo gebėjimas atvirai, nepriklausomai, racionaliai mąstyti. Apibendrinant galima teigti, kad kritiškai mąstantys studentai yra lankstūs – jie toleruoja dviprasmybes ir neapibrėžtumus. Be to – jie gali atskirti prielaidas nuo šališkų nuomonių. Vertinant informaciją ar įvykius kritiškai, išlaikomas skeptiškas požiūris, atsiranda įgūdžiai nuomones atskirti nuo faktų. Kritiškai mąstant pasitelkiama logika, kadangi reikia įvertinti visus aspektus prieš pateikiant išvadas.

K. McCollister, M. F. Sayler (2010) išskiria keturis būdus, kurių pagalba kritinis mąstymas gali būti įtraukiamas į dėstomą dalyką:

1) Problemų sprendimas auditorijoje;
2) Klausimų, reikalaujančių kritiškos analizės, formavimas;
3) Informacijos šaltinių vertinimas;
4) Sprendimų priėmimas.

Norint taikyti aktyvųjį mokymą, susiduriama su iššūkiu parinkti technikas ir metodus, kurie skatintų ugdytinius nuo pasyvumo judėti aktyvumo link (Reid, Weber, 2008). Įtraukti studentą į aktyvųjį mokymą – tai padrąsinti visuminį ugdytinio proto naudojimą. Iššūkiu tampa priemonės ir technikos, kurios lemia ugdytinio judėjimą nuo pasyvumo prie aktyviojo mokymo, lavinančio kritinį mąstymą.

Apibendrinant galima teigti, kad studijų procese kreiptinas dėmesys į studijų proceso dalyvių mąstymo lygmenis ir aukštesnio mąstymo lygių lavinimą bei formavimą. Studentai turėtų būti skatinami interpretuoti, analizuoti, vertinti bei pateikti išvadas iš duotosios medžiagos. Tokiu būdu yra lavinamas studentų kritinis mąstymas ir savarankiškumas mokantis. Aktyvusis studentų dalyvavimas studijų metu skatina bendradarbiavimą, mąstymo įgūdžių

formavimą. Todėl svarbu aptarti aktyviuosius mokymo metodus, kurių pagalba studentai gali pasiekti minėtųjų tikslų.

1.2 AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ ĮVAIROVĖ

Aktyvusis mokymas yra daugialypis procesas. M. Tersevičienė ir G. Gedvilienė (1999) teigia, kad, įsitraukus į aktyvaus pobūdžio veiklą, neišvengiamai formuojamas ugdytinių aktyvumas, iniciatyva, kūrybinis ir kritinis mąstymas, savarankiškumas, susidomėjimas veikla ir socialiniai įgūdžiai. Atsižvelgiant į minėtus aktyvaus mokymo privalumus, svarbu pasigilinti, kokie metodai yra naudojami, siekiant išvardintų ugdytinio savybių formavimo.

Lietuvoje vykdant Visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programą (Žin., 2009, Nr. 87-3704), yra vykdoma teisinio švietimo „Street Law“ programa (Teisinio švietimo programa, 2009). Jos metu asmenims yra diegiamos teisinės žinios ir gebėjimai. Šios programos svarba atskleidžiama šiais teiginiais:

1. „Street Law“ programa padeda gilinti teisines žinias;
2. Ugdo bendravimo įgūdžius ir padeda formuoti kritinį mąstymą;
3. Skatina efektyvų pilietiškumą ir įstatymų galios suvokimą;
4. Skatina dalyvavimą visuomenės gyvenime (Teisinio švietimo programa, 2009).

Ši programa remiasi aktyviųjų mokymo metodų taikymu. Todėl teisinio ugdymo dėstymas universitetuose galėtų pasinaudoti minėtojo projekto sukaupta patirtimi, naudojant aktyvų mokymą.

„Street Law“ programoje yra naudojami šie aktyvieji mokymo metodai:

- **„Smegenų šturmas"** – skatina dalyvių kūrybingumą ir lavina vaizduotę. Padeda įvertinti įvairiausius pateikto klausimo atsakymus ar sprendimo būdus.
- **„Kiekvienas moko kiekvieną"** – moko studentus dirbti kartu, bendradarbiauti, dalyvis turi apmąstyti savo idėjas, o paskui aptarti jas su kolega. Šio metodo metu formuojamas kritinis mąstymas.
- **Darbas mažose grupėse** – moko studentus bendradarbiavimo ir kitų tarpasmeninių įgūdžių. Šie užsiėmimai gali padėti dalyviams suprasti tarpusavio skirtumus grupėje.
- **Konkrečių situacijų, problemų nagrinėjimas** – studentams pateikiama situacija, kurioje numanomas konfliktas ar dilema. Studentai analizuoja situacijos faktus, ieško sprendimo būdo ir įvertina priimto sprendimo pasekmes. Šis metodas padeda teisines žinias pritaikyti realiose situacijose. Dalyviai praktiškai naudoja visus mąstymo lygius nuo medžiagos atgaminimo iki įvertinimo.

- **„Pozicijos užėmimas ir gynimas"** – skatina diskutuoti kontraversiškais klausimais, atstovauti savo poziciją bei nuomonę. Šis metodas padeda išgryninti mintis ir išreikšti, pristatyti jas žodžiais.
- **Teismo proceso imitacija** – padeda teorines žinias pritaikyti praktikoje, prisiimant tam tikrą vaidmenį pateiktoje situacijoje.
- **Žaidimas vaidmenimis** – metodo dalyviai reaguoja į specifinę situaciją ar problemą pateiktoje aplinkoje. Šis metodas padeda vystyti vaizduotę ir kritinį mąstymą, skatina aiškų savo minčių ir pozicijos išreiškimą bei empatiją.
- **„Minties pasivaikščiojimas"** – visi studentai vienodai dalyvauja diskusijoje. Metodas naudojamas referuojant darbo, atlikto mažose grupėse, rezultatus. Šis metodas leidžia kiekvienai grupei pristatyti darbą be eiliškumo.
- **Debatai** – tai yra naudingas metodas, siekiant pademonstruoti požiūrių skirtumus pateikta tema. Studentai turi galimybę išreikšti save ir tobulinti bendravimo įgūdžius.
- **Projektų rengimas** ir kt. (Streetlaw Teaching Methods, 2009).

Svarbu pabrėžti, kad daugumos anksčiau paminėtų „Street Law“ programos metodų pagrindinis elementas yra darbas grupėje. Ugdytiniai, bendradarbiaudami siekia išspręsti problemas, aptarti situacijas, rasti atsakymus į pateiktus klausimus. M. Fulanas (1998) teigia, kad bendradarbiavimas – tai bendros kūrybos procesas: du ar daugiau individų, turinčių vienas kitą papildančių įgūdžių, veikia kartu kurdami bendrą supratimą, kurio nė vienas iš jų neturėjo anksčiau ir nebūtų galėjęs savarankiškai pasiekti. Bendradarbiaudami ugdytiniai kritiškai mąsto ir veikia.

Remiantis S. Ahlfeldt, S. Mehta, T. Sellnow (2005), studentų įtraukimas į mokymo procesą yra vienas iš tikslų, su kuriais susiduria ugdytojai. Be to, ugdytojai turi prisitaikyti prie besikeičiančių studentų poreikių mokyme. Nauja mokymo paradigma yra pagrįsta aktyviu studentų santykiu vienas su kitu ir su dėstoma medžiaga. Problemomis grįstas mokymas yra vienas iš metodų, kurių metu studentai susiduria su situacijomis, sukurtomis siekiant sukurti aplinką, tinkamą tyrinėti ir mokytis. Kai studentams yra suteikiama galimybė mokytis tam kontekste, kuriam išmoktos žinios bus naudojamos, išlieka daugiau tikimybės atgaminti žinias bei pasiruošti įveikti gyvenimo sunkumus profesinėje veikloje. Problemomis grįstas mokymas yra grupinio darbo technika. Yra sudaromos 5-8 studentų grupės. Ugdytiniai dirba kartu siekdami išspręsti pateiktą problemą, prireikus naudojantis įgudusio dėstytojo konsultacijomis. Dėstytojo asistavimas šiame mokymosi procese lemia turtingesnį, holistinį medžiagos įsisavinimą. Pirminis problemomis grįsto mokymo tikslas yra sukurti aplinką, kuri leistų studentams tapti visą gyvenimą besimokančiais asmenimis.

Studentų aktyvumas gali pagerinti mokymą, todėl problemomis grįstas mokymas, darbas grupėse ir projektų rašymas yra metodai, kurių tikslas yra pakeisti arba papildyti tradicines paskaitas aukštajame moksle. Mokomosios medžiagos esmė yra kuriama sąveikaujant su kitais ugdytiniais. Mokymasis tobulinamas, kai žmonės bendrauja, aiškina ir gina savo supratimą, bendraudami su kolegomis. Bendravimas mokymo proceso metu taip pat skatina konstruoti savo mintis. Svarbu pabrėžti, kad grupės narių skirtumai didina santykių pozityvumą ir mažina stereotipus bei išankstines nuostatas (Postholm, 2008). Anot A. S. Hughes, problemomis grįsto mokymo metu problema įtvirtina kontekstą mokymuisi, skatina studentų susidomėjimą dėstoma medžiaga ir įžvalgą, siekiant išspręsti pateiktą užduotį. Šie procesai formuoja mokymąsi kaip įprotį.

Studijų dalyvių įtraukimas į aukštesnio lygio mąstymą reikalauja technikų įvairovės, siekiant patenkinti skirtingus studentų mokymosi stilius. L. A. Reid, C. M. Weber (2008) aprašo vizualinę medią, kaip aktyviojo mokymo metodą: filmai, video juostos, pristatymai, televizija ir internetas. Šie metodai turi privalumą būti lengvai pritaikomi auditorijoje ir yra įdomūs šių laikų ugdomiesiems. Be to, galima paminėti vaidinimus, žiniasklaidos priemones, interaktyvius žaidimus ir diskusijas – šis sąrašas ne baigtinis. Šiuolaikinių technologijų taikymas mokymo procese yra naudingas medžiagos įsisavinimui, ugdytinio sudominimui ir mokomosios medžiagos įsiminimui.

Anot J. E. Huerta-Wong, R. Schoech (2010), tipinė aktyvaus mokymo technika, naudojama socialiniuose moksluose, yra paskaitos skaitymas ir diskusija dėstomos medžiagos pagrindu. Kaip pavyzdį galima pateikti diskusinę veiklą („fishbowl“), kurioje dalis studentų parenkami aktyviajam dalyvavimui auditorijos centre, o likusieji sėdi aplink prisiimdami klausytojų ir vertintojų vaidmenį. Ši veikla suteikia studentams galimybę tyrinėti temą, formuoti nuomonę, pateikti įrodymus ir aktyviai klausytis profesiniame kontekste. Šis metodas padeda studentams formuoti kalbinius gebėjimus, itin reikalingus profesinėje veikloje (Smart, Featheringham, 2006).

N. W. Perry, M. T. Huss, B. D. McAuliff (1996), apibūdindamas strategijas, įgyvendinančias aktyvųjį mokymą, išskiria tokius mokymo metodus: debatai, diskusijos, tyrimai, mokymasis porose, interviu, dalyvavimas stebėjimuose. Šie aktyvieji mokymo metodai gerina studentų patirties vertę keliais būdais:

1) Aktyvus dalyvavimas mokymo procese skatina studentų domėjimąsi ir vidinę motyvaciją;

2) Aktyvus mokymas stimuliuoja aukštesnio lygio mąstymo įgūdžius.

W. J. Lammers ir J. J. Murphy (2002) pristato strategijas, padedančias įtraukti studentus į mokymą. Kadangi aktyviosios mokymo technikos akcentuoja tiesioginį ugdytinio ryšį su

mokomąja medžiaga, galima paminėti tokius metodus kaip trumpi rašymo pratimai, greitos apklausos, smegenų šturmas, darbas porose, formuojantys klausimai, debatai, vaidmenų žaidimai, mokymasis bendradarbiaujant ir pristatymai.

A. Dumčienė, Z. Bajoriūnas (2006) rekomenduoja ugdymo procese naudoti tokius aktyviuosius mokymo metodus:

- Įtraukiamoji paskaita
- Klausimų pateikimas
- Diskusija
- Diskusija mažose grupėse
- Svarbus įvykis
- Atvejo analizė
- Skaitymas
- Minčių lietus
- Jėgos lauko analizė
- Interviu
- Debatai
- Grupės pranešimas
- Vaidmenų atlikimas
- Mokymosi kontaktas (Dumčienė, Bajoriūnas, p. 121).

Debatai yra vienas iš metodų, padedančių nagrinėti kontraversiškus klausimus. Naudojant debatus, informacija efektyviau atgaminama, lavinamas viešas kalbėjimas, studentai bendradarbiauja grupėse. Ruošimasis ir dalyvavimas debatuose yra efektyvus, aktyvusis mokymo būdas (Koklanaris, MacKenzie, Fino ir kt., 2008).

Egzistuoja įvairūs aktyviųjų mokymo metodų klasifikavimo pagrindai. Išskirtinis bruožas yra klausytojų aktyvinimo lygis arba mokomosios-pažintinės veiklos pobūdis. Tokiu būdu išskiriami imitaciniai aktyvieji ugdymo metodai, t.y. tokios paskaitų formos, kuriose mokomoji-pažintinė veikla grindžiama profesionalios veiklos imitavimu. Tokiems metodams priskiriami pažintinės veiklos aktyvinimo būdai paskaitų metu (Васильев, 2005).

Anot А. А. Васильев (2005), imitaciniai metodai skirstomi į žaidiminius ir nežaidiminius. Pirmiesiems priskiriamas *dalykinių žaidimų organizavimas, žaidybinis projektavimas* ir pan., antriesiems – *konkrečių situacijų analizė, situacinių užduočių sprendimas* ir pan. Tačiau vienų ar kitų metodų naudojimas nėra savaiminis tikslas. Todėl kiekvienas klasifikavimas dėstytojui turi praktinę reikšmę tik tokiu lygiu, kuriuo gelbsti įgyvendinti tikslinį atitinkamo metodo

pasirinkimą konkrečių didaktinių problemų sprendimui. Todėl siūlomas klasifikavimas, kur aktyvieji ugdymo metodai vertinami pagal jų tikslus mokymo procese.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad didžioji aktyviųjų mokymo metodų dalis turi daugiafunkcinį vaidmenį mokymo procese. Pavyzdžiui, konkrečios situacijos nagrinėjimas gali būti naudojamas mažiausiai trijų didaktinių užduočių sprendimui:

- Naujoms žinioms, gautoms paskaitų metu, įtvirtinti;
- Tobulinti profesinius gebėjimus;
- Aktyvinti žinių ir patirties apsikeitimą.

А. А. Васильев (2005) išskiria keturias pagrindines mokymo proceso funkcijas:

- Mokomosios informacijos perdavimas;
- Profesionalių gebėjimų ir įgūdžių formavimas bei tobulinimas;
- Pasikeitimas žiniomis bei patirtimi;
- Mokymo rezultatų kontrolė.

Priklausomai nuo mokymo proceso funkcijos, kuri konkrečiu atveju yra įgyvendinama, А. А. Васильев (2005) grupuoja aktyviuosius mokymo metodus:

Mokomosios informacijos perdavimas. Iškyla kelios didaktinės užduotys: sugriauti neteisingus stereotipus, sudominti, įtikinti, paskatinti savarankiškam ieškojimui ir aktyviai protinei veiklai, padėti pereiti nuo teorinio prie praktinio lygmens ir pan.

Šių užduočių sprendimui taikomi šie aktyvieji mokymo metodai: *paskaita-pokalbis arba dialogas su auditorija; paskaita-diskusija; paskaita su atgaliniu ryšiu; paskaita su „smegenų atakos“ elementų taikymu; paskaita su mikrosituacijų nagrinėjimu; paskaita-konsultacija; grupinė konsultacija („konferencija“) ir kt.*

Profesionalių gebėjimų ir įgūdžių formavimas bei tobulinimas. Čia sprendžiama daug didaktinių užduočių. Nespecifinės užduotys: užtvirtinti gautas žinias, formuoti gebėjimą panaudoti jas praktikoje. Specifinės užduotys, atsižvelgiant į mokomosios auditorijos ypatybes: tokių įgūdžių kaip mokėjimas dirbti su informacija, ją analizuoti bei apibendrinti, priimti bei pagrįsti sprendimus, argumentuotai juos apginti diskusijos metu, bendradarbiauti, valdyti procesą jo vystimosi dinamikoje ir pan. formavimas. Šių užduočių sprendimui daugiausiai naudojami imitaciniai aktyvieji mokymo metodai – žaidiminiai ir nežaidiminiai.

Pirmai grupei priskiriami: *konkrečių situacijų analizė ir aptarimas; situacinių užduočių sprendimas; incidentų (konfliktų, įvykių) nagrinėjimas; dalykinės dokumentacijos aptarimas.* Antrai grupei priskirtini: *vaidmenų atlikimas; dalykiniai imitaciniai žaidimai; žaidybinis projektavimas ir kiti žaidimų formos užsiėmimai.*

Nežaidiminiai aktyvieji mokymo metodai gali būti taikomi kartu su žaidiminiais. Tokiu būdu pasireiškia mokomosios-pažintinės veiklos adekvatumo profesionaliai veiklai principas.

Ugdytinis ne imituoja profesionalios veiklos, o realiomis sąlygomis vykdo tam tikrus profesionalius veiksmus ir funkcijas. Mokomajame procese tokiems metodams galima priskirti:

- *Užduoties atlikimas paskaitos metu;*
- *Žaidybinis projektavimas grupėje*
- *Konkrečios darbo medžiagos analizė ir apibendrinimas;*
- *Praktika darbo vietose ir pareigose*
- *Specialių analitinių užduočių atlikimas mokymo ir praktiniais tikslais ir pan.*

Pasikeitimas žiniomis bei patirtimi. Pagrindinės didaktinės užduotys dėstytojui yra sudominti patirtimi, įtikinti savo progresyvumu, sužadinti naujovių poreikį, išugdyti meninį priėjimą pritaikant svetimą patirtį, iššaukti kritišką, refleksyvų savo praktikos vertinimą ir pan. Šiai grupei priskirtini aktyvieji mokymo metodai: *praktika; teminės diskusijos viešumoje* ir kt.

Mokymo rezultatų kontrolė. Tradiciniai žinių kontrolės metodai, kaip įskaita, egzaminas ir kt., yra plačiai praktikuojami , tačiau, kalbant apie aktyviųjų mokymo metodų klasifikavimą, šiai grupei turėtų būti priskirti tokie kontrolės būdai, kurie aktyvina mokomąją ir pažintinę veiklas. Keliamos tokios didaktinės užduotys: patikrinti gebėjimą operuoti turimomis žiniomis; gebėjimas jomis naudotis sprendžiant praktines užduotis; mokėjimas savarankiškai analizuoti, apibendrinti ir daryti reikšmingas išvadas; skatinti savikontrolę, savęs vertinimą ir asmeninių savybių vystymą; realizuoti tiesioginį perėjimą nuo žinių gavimo iki jų panaudojimo profesinėje veikloje. Šiai grupei priskirtini šie kontrolės metodai: *testavimas; programinė kontrolė; apibendrinamasis pokalbis; rašto darbų, projektų, referatų rengimas ir gynimas.*

Pateiktas klasifikavimas nėra griežtas. Ne visada galima tiksliai atskirti metodų rūšis bei grupes. Metodai yra daugiafunkciniai, tačiau nei vienas iš jų nėra universalus. Nors viena funkcija gali būti realizuojama įvairiais metodais, visgi tai vyksta skirtingu efektyvumu bei apimtimi. Svarbu pabrėžti, kad geriausias mokymo rezultatas pasiekiamas tik kompleksiškai taikant įvairius metodus ir didaktines priemones.

Bet kokioje klasifikacijoje dažniausiai minimi tie patys metodai, pvz.: žodiniai (pasakojimas, aiškinimas, pokalbis, diskusija), spausdintų šaltinių naudojimas, praktiniai ir kūrybiniai darbai, pratimai ir pan. Apibendrinant galima teikti, kad aktyvus mokymas gali būti įgyvendinamas per klausymą (prezentacijos, diskusijos), matymą (pristatymai, medijos naudojimas), kalbėjimą (diskusijos, debatai, darbas grupėse, žaidimai, situacijų nagrinėjimas) ir rašymą (apibendrinimas, pagrindinių minčių išskyrimas, projektų rengimas). Galima išskirti kelis dažniausiai autorių minimus aktyviuosius mokymo metodus: smegenų šturmas, darbas grupėse, situacijų nagrinėjimas, problemų sprendimas, debatai, projektų rengimas, pristatymai, žaidimai, diskusijos, darbas porose ir minčių lietus. Tačiau svarbu išsiaiškinti, kokiose situacijose siūlytina taikyti šiuos aktyviuosius mokymo metodus.

1.3 AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ TAIKYMAS

L. Jovaiša (1997) pabrėžia, kad aktyvus mąstymas yra svarbus mokymosi veiksnys, kadangi šio proceso metu yra lavinama atmintis ir suvokimas. Mąstymo aktyvumas yra skatinamas:

- abejonėmis;
- netikrumo, naujumo jausmais;
- probleminiais klausimais;
- mąstymo uždaviniais.

Pasak Larry A. DiMatteo, T. Leigh Anenson (2007), aktyviosios mokymo technikos yra labai skirtingos, o tai sąlygoja didesnį kūrybingumą ir kritinį mąstymą grupėje. Naudojant aktyviuosius mokymo metodus, mokymo procesą galima pritaikyti skirtingiems ugdytinių mokymosi stiliams. Be to, dėstomam dalykui suteikiamas įvairumas, skatinamas studentų smalsumas, susidomėjimas ir sutelkiamas dėmesys (Healey, Jenkins, 2000). Ugdytinio įtraukimas į aktyvų mokymą skatina protinių gebėjimų lavinimą, todėl reikėtų aptarti aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą paskaitų metu.

P. Ramsden (1991) teigia, kad domėjimasis dėstomu dalyku motyvuoja studentus priimti, vertinti ir interpretuoti informaciją. Be to studentai sieja jau turimas žinias su sritimis, kurių mokosi dabartyje.

Mokant reikia:

1) mokamąją medžiagą pateikti taip , kad ji ugdytų mąstymą, stiprintų domėjimąsi dalykais;

2) naudoti savarankiškumą, kūrybingumą ugdančiais mokymo metodais (probleminiais, euristiniais, tiriamaisiais);

3) naudoti vaidines ir technines mokymo priemones;

4) įveikti prieštaravimus tarp įgytos ir naujos patirties;

5) mokyti mokytis;

6) formuoti patvarius mokymosi motyvus;

7) didinti krūvį (Pedagogikos žodynas, 1993) .

Mokymo procese turėtų būti atsižvelgiama į išvardintus komponentus. V. Šernas rašo, kad profesijos ugdytojas yra vedlys į profesiją, o ne vien informatorius. Savo ruožtu ugdytinis – pagrindinis proceso veikėjas, o ne imitatorius. (Šernas, 1995). Ugdytinio domėjimasis dėstomu dalyku padeda geriau įsisavinti dėstomą medžiagą, ugdymo metodų įvairovė padeda sudominti studentą mokymo procesu, ugdymo priemonių gausa sukuria mokymui tinkamą aplinką, prieštaravimų tarp įgytos ir naujos patirties mažinimas palengvina informacijos įsisavinimą, mokymas mokytis bei mokymosi motyvų formavimas stiprina ugdytinio norą tobulėti, o krūvio didinimas yra

teigiamas iššūkis ugdytiniui. Net įdomiausios paskaitos metu dėmesio lygis natūraliai krenta po dvidešimties dėstymo minučių (Newble, Cannon, 1995), todėl aktyvus mokymas tampa ypač aktualus, siekiant tobulinti mokymo procesą. Aktyviai dalyvaudamas mokymo procese, ugdytinis tampa atsakingas už gilesnį medžiagos supratimą ir dalyko įsisavinimą. Asmeninė patirtis yra mokymo proceso pagrindas. Ugdytinis nuolat teoriją integruoja į praktiką, veiksmą derina su stebėjimu (Kolb, 1984).

Aktyviųjų mokymo metodų taikymas padeda siekti šių tikslų:

- Gebėjimų savarankiškai mąstyti vystymas;
- Sistemingo mąstymo formavimas;
- Aktyvios asmeninės pozicijos formavimas;
- Grupės bendrumo skatinimas (Соловьева, Седунова, 2009).

Anot Н. А. Соловьева ir Е. В. Седунова (2009), siekiant minėtų tikslų, galima išskirti kelis aktyviuosius mokymo metodus, tinkančius universitetinėms paskaitoms:

Grupinė diskusija: Šis metodas įgalina nagrinėti priešingas pozicijas, gilintis į problemą skirtingomis kryptimis, mažinti emocines išankstines nuostatas. Dėl to vystomas gebėjimas klausytis, adekvačiai priimti, analizuoti alternatyvius problemos sprendimo būdus. Grupinės diskusijos metu sukuriama ne konkurencinė atmosfera, dėl to studentai sparčiau įsisavina mokomąją medžiagą ir aktyviau dalyvauja mokymo procese.

Smegenų šturmas: Šio metodo pagalba studentams padedama susidoroti su kritikos ir nesėkmių baime, mokoma pasitelkti vaizduotę ir kūrybingumą svarstant.

Žaidimai: žaidimai kelia studentų motyvaciją mokytis, taip pat skatina pasyvias žinias perkelti į praktinį lygmenį, sukuria plačias galimybes kūrybingumui. Kita vertus, žaidimų pagalba formuojamos svarbios socialinei partnerystei profesionalios ir socialiai reikšmingos asmeninės savybės. Be to, žaidimų taisyklės, išreikšdamos būdą perduoti ir įsisavinti socialinę patirtį, reikalauja, kad studentai įgyvendintų tam tikrus bendravimo, bendradarbiavimo bei elgesio dorovinius ir etinius normatyvus.

А.А. Васильев (2005) aktyviuosius mokymo metodus siūlo taikyti atsižvelgiant į mokymo procesui keliamus uždavinius. Mokėjimo ir įgūdžių formavimas vykdomas tik praktinės veiklos metu, todėl, esant tokiai didaktinei užduočiai, patartina naudoti *uždavinių sprendimą, situacijų analizę, situacinių užduočių sprendimą, dalykinius žaidimus.* Siekiant meniško profesinio mąstymo raidos plačiai naudojami aktyvieji mokymo metodai: *euristiniai pokalbiai*, *mokomosios diskusijos*. Siekiant pažintinių interesų bei gabumų vystymo – *savarankiškas darbas su papildoma literatūra, situacijų analizė, situacinių užduočių sprendimas.* Dažniausiai metodas padeda spręsti ne vieną, o visą kompleksą mokymo, auklėjimo ar raidos užduočių. Mokymo

procese sustiprėja tai vienos, tai kitos užduoties sprendimas. Dėstytojas, rinkdamasis mokymo metodą, turėtų atsižvelgti į kiekvieno ugdymo būdo privalumus ir trūkumus.

L. Crawford (1988) teigia, kad studentai turėtų būti skatinami prisiimti atsakomybę už mokymąsi. Todėl patartina skirstyti studijų dalyvius į dvi grupes. Vienai grupei suteikiamas mokytojo, kitai – mokinio vaidmuo. Studentai tyrinėja, organizuoja, aiškina, klausinėja ir vertina – tai priskiriama mokytojo vaidmeniui. Kita grupė rašo, skaito, atsakinėja – kas dažniausiai priskiriama mokiniui. Toks mokymo būdas skatina socialinę atsakomybę, kūrybinį mąstymą. Šis metodas yra orientuotas į ugdytinį.

P. C. Oliveiral, C. G. Oliveira, F. Neri de Souza ir kt. (2006) teigia, kad auditorijose studentai turėtų dirbti grupėse, sprendžiant problemas ir uždavinius. Paskaitų metu diskutuojama apie realias problemas. Realių situacijų sprendimas yra įdomus studentui, kadangi tai susiję su problemomis, aktualiomis gyvenimiškose situacijose. Sprendžiant situacijas yra rekomenduojama atlikti šiuos žingsnius:

- Pristatyti situaciją;
- Apibūdinti situaciją naudojant dalyko terminus;
- Planuoti problemos sprendimą;
- Vykdyti sprendimą ;
- Tikrinti ir vertinti procesą.

Aktyviame mokyme darbas mažose grupėse vaidina reikšmingą rolę paskaitoje. Pratimų praktikavimas, problemų sprendimas skatina studentus atkreipti dėmesį į jų pačių mąstymo strategijas. Naujos žinios, kurias ugdytiniai išvysto dirbdami kartu, yra organizuotos, išanalizuotos, pritaikytos ir įvertintos mąstymo procedūrų pagalba (Dori, Herscovitz, 1999).

Aktyviųjų mokymo metodų įvairumas leidžia daug sparčiau ir patraukliau mokytis, be to padeda ugdytiniams išmokti savarankiškai surasti naujus dalykus, ieškoti kitokių sprendimo būdų ir kt. Aktyviųjų mokymo metodų pagalba ugdytinis mokomas įvairiau ir subtiliau. Ugdytinis aktyviai dalyvauja, o ne pasyviai klauso. Taikant aktyviuosius mokymo metodus, sudaromos galimybės išugdyti kritiškai mąstančią, vertinančią ir kūrybingą asmenybę. Studentų įtraukimas į mokymo procesą bei tarpusavio bendravimas atliekant užduotis gerina ugdytinių mokumo kokybę (Liu, Getting, Fjortoft, 2010). Svarbu paminėti, kad aktyviųjų mokymo metodų taikymas turėtų būti diferencijuojamas, priklausomai nuo studijų pakopos, studentų turimų žinių bei gebėjimų.

M. Teresevičienė, G. Gedvilienė ir V. Zuzevičiūtė (2006) teigia, kad negalima metodų skirstyti į tinkamesnius ir mažiau tinkamus. Taip yra todėl, kad metodų paskirtis yra skirtinga: medžiagos perteikimas, individualus darbas, mokymasis grupėse, socialinių gebėjimų lavinimas ir pan. Autorės siūlo derinti metodus tarpusavyje. Ugdytojas turi nustatyti taikomų metodų

santykį. Metodas turi atitikti besimokančiųjų pasirengimą mokytis, todėl reikėtų parinkti metodus, atitinkančius ugdymo tikslus. Aktyviųjų ir tradicinių metodų derinimas ženkliai didina studentų supratimą ir gaunamos informacijos interpretavimą (Browning, 2009).

Anot M. Teresevičienės, G. Gedvilienės ir V. Zuzevičiūtės (2006), pasirenkant ugdymo metodus, andragogas turėtų atsižvelgti į šiuos dalykus:

- studijų dalyvių sudėtis
- studijuojančiųjų išsilavinimas
- dalyvių patirtis dėstomos temos atžvilgiu.

Mokymo procese svarbu įvertinti minėtus aspektus, kadangi nuo jų priklauso studijų kokybė. Metodai turi būti priimtini paskaitų dalyviams. Be to, pasirinkti ugdymo būdai neturėtų kelti neigiamų emocijų, skatinti dalyvių pasipriešinimo. Andragogas, taikantis aktyviuosius metodus, privalėtų turėti pakankamą teorinį pasirengimą, suprasti metodų įvairovę ir paskirtį.

А. А. Васильев (2005) pateikia išsamesnį sąlygų, nuo kurių priklauso metodų parinkimas, sąrašą:

- mokomojo dalyko turinys;
- bendros specialisto paruošimo užduotys;
- laikas, kuris skirtas dėstytojui;
- studentų sudėties ypatumai;
- mokymo priemonės.

Atsižvelgiant į išvardintus elementus, teisiniame ugdyme andragogas turėtų būti gerai susipažinęs su studijų dalyko turiniu. Taip pat reikėtų atsižvelgti į laiko išteklius bei užsiėmimams keliamas užduotis. Dėstytojas, priklausomai nuo studijų medžiagos svarbos tolesnei profesinei praktinei ar mokymo veiklai, teikia pirmenybę vienam ar kitam metodui, taip skirstydamas laiką įvairiems studijų medžiagos klausimams. Įvertinant ugdytinių sudėtį reikėtų atsižvelgti į jų išsilavinimą, praktinės patirties kiekį, pasiruošimo mokymui lygmenį, amžių ir kt. Ne mažiau svarbios teisinio ugdymo procese yra mokymo priemonės, reikalingos individualiam bei grupiniam darbui organizuoti. Vadinasi, teisinio ugdymo dėstytojas turi būti kompetentingas ir visapusiškai įvertinantis mokymo procesą. A. Revell, E. Wainright (2009) teigia, kad dėstytojo entuziazmas, derinamas su struktūruotu ir interaktyviu mokymu, gali ženkliai pagerinti studentų patirtį bei vesti prie aukštesnio lankomumo ir akademinių pasiekimų lygio. Ugdomųjų mokymosi patirties procesų supratimas diegiant naujus ugdymo metodus yra svarbus, kuriant ir diegiant ugdymo naujoves, siekiant mokymosi efektyvumo (Choi, Lee, Kang, 2009). Todėl neužtenka vien taikyti aktyviuosius mokymo metodus teisinio ugdymo paskaitose, svarbu žinoti studijų proceso dinamiką ir sekti studentų reakciją į proceso pokyčius.

Metodo pasirinkimas priklauso nuo laiko, kurį turi dėstytojas. Pokalbis reikalauja daugiau laiko, nei paprastas studijų medžiagos išdėstymas, bet dialogo metu ugdytiniai nuolat skatinami mąstyti, atsiminti anksčiau gautas žinias. Tai ne tik lavina studentų kritinį mąstymą bei atmintį, bet sudomina dirbti ir aktyviai dalyvauti. Taip pat įgalina dėstytoją ištryškinti klaidingus studentų įsivaizdavimus, kuriuos pašalinus, išvengiama galimų klaidų įsisavinant dėstomą medžiagą. Reprodukciniai žinių sustiprinimo metodai (atpasakojimas, užduotis pagal pavyzdį) leidžia pasiekti dėstomos medžiagos įsiminimą; šis procesas reikalauja laiko sąnaudų, kartais kelių minučių prieš paskaitai prasidedant. Realus studijų medžiagos įsisavinimas pasireiškia tik tuomet, kai studentas naudodamasis žiniomis gali analizuoti vieną ar kitą situaciją, vertinti ją iš teorinių pozicijų, surasti teisingą profesinės užduoties sprendimą. Tačiau analizės metodas reikalauja daugiau laiko, nei atpasakojimas. Štai kodėl dėstytojas, priklausomai nuo dėstomos medžiagos svarbos tolesnei profesinei praktinei ar studijų veiklai, teikia pirmenybę vienam ar kitam metodui, taip skirstydamas laiką įvairiems studijų medžiagos klausimams. Šio proceso tikslas yra pasiekti svarbiausio, o ne antraeilio turinio aukštą įsisavinimo lygį (Васильев, 2005).

D. Pundak, O. Herscovitz (2005) išskiria šešis mokymosi aspektus, kurie yra pateikiami lyginant aktyvų mokymą su tradicinio mokymo strategijomis (*žr. 1 lentelę*). Pateikiant šiuos mokymosi aspektus, svarbu išsiaiškinti kai kurias sąvokas:

1) Didelė grupė – didelės studentų auditorijos aktyvinimas;
2) Dalyvavimas – ugdytinių dalyvavimas mokymo procese;
3) Nepriklausomybė – studentų nepriklausomas mokymasis;
4) Žinių vystymas – studentų žinių formavimas;
5) Kiekybė/supratimas – tendencija išdėstyti visą dalyko programą, siekiant visiško medžiagos supratimo;
6) Dėstytojo funkcijos – ugdytojo vaidmuo mokymo procese.

Atsižvelgiant į pateiktuosius mokymo aspektus, galima išskirti rekomendacijas dėstytojams:

2) Grupiniu darbu skatinti studentų aktyvumą auditorijoje;
3) Skatinti studentų dalyvavimą auditorijoje siekiant užtikrinti medžiagos supratimą ir pasisekimą mokymo procese;
4) Suteikti studentams galimybę mokytis savarankiškai, laikantis pateiktų gairių;
5) Įtraukti studentus į veiklą, skatinančią savarankiškai kurti naujas idėjas ir argumentus;
6) Teikti daugiau prasmės studentų bazinių koncepcijų supratimui, kaip pagrindui kompleksinėms žinioms formuoti;
7) Įvardinti studentų mokymosi sunkumus ir išvystyti atitinkamus mokymo metodus.

1 lentelė. Šeši mokymosi aspektai pagal D. Pundak, O. Herscovitz (2005)

Eil. nr.	Mokymo aspektas	Tradicinis mokymas	Aktyvus mokymas
1	Didelė grupė	Nėra reikalavimo aktyvinti studentus didelėje grupėje.	Didelės grupės studentai turėtų būti aktyvinami dirbdami grupėse.
2	Dalyvavimas	Dalyvavimas veikloje yra pasirenkamas; studentų pasisekimas vertinamas galutinių egzaminų išlaikymu.	Studentų dalyvavimas mokomojoje veikloje yra itin svarbus norint užtikrinti studentų žinių įsisavinimą ir pasisekimą studijuojant.
3	Nepriklausomybė	Iš studentų nesitikima daugiau žinių, nei pristatoma nagrinėjant dalyko temas auditorijoje.	Ugdytiniai gali savarankiškai mokytis temas iš programos, gaudami atitinkamas gaires.
4	Žinių vystymas	Studentų žinių lygis neleidžia kurti naujų žinių.	Ugdytiniai gali savarankiškai pristatyti naujus argumentus ir idėjas.
5	Kiekybė/supratimas	Svarbu išdėstyti visą programą; iš studentų nesitikima giluminio, nuodugnaus supratimo.	Svarbu, kad ugdytinis suprastų esmines dalyko koncepcijas, kaip pagrindą kompleksinėms žinioms vystyti.
6	Dėstytojo funkcijos	Dėstytojas koncentruojasi ties žinių perdavimo funkcija.	Dėstytojas identifikuoja studentų individualaus darbo sunkumus ir parengia atitinkamus mokymo metodus.

Bendri specialistų rengimo uždaviniai taip pat yra svarbūs pasirenkant mokymo metodus. Dėstytojas visad turėtų atsiminti, kad mokymas – tai ne tik žinių ir mokėjimų įsisavinimas, bet ir studentų lavinimas, įgūdžių formavimas. Siekiant meniško profesinio mąstymo raidos plačiai naudojami aktyvieji mokymo metodai: *euristiniai pokalbiai, mokomosios diskusijos*. Siekiant pažintinių interesų bei gabumų vystymo – *savarankiškas darbas su papildoma literatūra, situacijų analizė, situacinių užduočių sprendimas* (Васильев, 2005).Dažniausiai metodas padeda spręsti ne vieną, o visą kompleksą mokymo, auklėjimo ar raidos užduočių. Mokymo procese sustiprėja tai vienos, tai kitos užduoties sprendimas. Dėstytojas, rinkdamasis mokymo metodą, turėtų atsižvelgti į kiekvieno ugdymo būdo privalumus ir trūkumus.

Anot R. W. Adler, M. J. Milne ir C. P. Stringer (2000), į studentą orientuotame mokyme susiduriama su trimis pagrindinėmis problemomis:

- Nepakankamas studentų pasiruošimas;
- Netinkami ugdytojo paramos mechanizmai;
- Nerefleksyvaus ugdymo praktika.

Nepakankamas studentų pasiruošimas susijęs su ugdytinių lūkesčiais dėl studento-dėstytojo santykių. Be to, mokomajai medžiagai įsisavinti gali turėti įtakos kultūriniai bei kalbiniai skirtumai. Svarbu paminėti, kad studentų brandos lygis taip pat yra vienas iš faktorių, dėl kurių gali kilti keblumų ugdymo procese.

Prie netinkamų paramos mechanizmų dėstytojams, yra priskiriami šie: mokomųjų patalpų nepritaikymas, nepakankamas darbo įvertinimas, ugdymo įstaigos darbo ir veiklos tradicijos, nepritaikytos aktyviam mokymui.

Kalbant apie nerefleksyvaus ugdymo praktiką, turimi mintyje tokie aspektai, kaip nenoras skaityti, gauti ugdytinių atgalinį ryšį, atpažinti įgūdžių ir požiūrių vystymą, išskirtinai individualaus mokymo praktikavimas bei vienpusiškas koncentravimasis į mokomosios medžiagos turinį, neplečiant pažinimo ribų. Itin reikšminga yra drąsinti studentus prisitaikyti prie skirtingų mokymo atmosferų bei aplinkos (Choi, Lee, Kang, 2009).

А. А. Васильев (2005) teigia, kad aktyviojo mokymo metodo privalumas yra tas, kad studentai skatinami aktyviai protinei veiklai. Šis metodas padeda maksimaliai lavinti kritinį mąstymą, pratina ugdytinius įsigilinti į reiškinių esmę, ieškoti tarpusavio ryšių, formuoti išvadas. Tačiau aktyvus mokymas iš studentų reikalauja intelektinių gebėjimų, minties jėgos, skatina įveikti kliūtis. Ne visi studentai pasiruošę aktyviam mokymui. Kai kurie jų sukaupė tokią patirtį mokykloje, kiti įpratę prie tradicinių dėstytojo aiškinimų, kuriuos lydi atsiskaitymas teksto perpasakojimo būdu. Šiuolaikiniam ugdymui studentus pratinti reiktų nuo pirmų dienų. Jie turi iš karto pajausti poreikį nuolat kritiškai mąstyti, samprotauti, kadangi tai yra svarbi profesinės veiklos sudedamoji dalis. Metodo parinkimas priklauso nuo realių dėstytojo galimybių ir atitinkamų mokymo priemonių.

Apibendrinant aktyviųjų metodų taikymą, galima daryti išvadą, kad aktyvus dėstymas studijų procese priklauso nuo kelių aspektų:

- Dėstytojo pasiruošimo ir išprusimo aktyviųjų mokymo metodų taikyme;
- Studentų pasirengimo dirbti aktyviaisiais mokymo metodais;
- Studijų dalyvių mokymosi skirtumų.

2. TEISINIO UGDYMO SAMPRATA

Vienas iš vertybių bei informacijos perdavimo būdų yra ugdymas. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63-285.) ugdymas yra apibrėžiamas kaip mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas. Vienas iš Lietuvos Švietimo koncepcijoje (www.smm.lt) deklaruojamų švietimo principų yra demokratiškumas: mokymasis ir gebėjimas grįsti gyvenimą įsisąmonintomis demokratijos vertybėmis; švietimo demokratinių santykių kūrimas ir laikymasis; visuotinis švietimo prieinamumas; doros kaip būtino demokratijos pagrindo pripažinimas. Atsižvelgiant į šį apibrėžimą, siekiama pasigilinti į teisėto elgesio normų, demokratijos vertybių bei santykių formavimą, pasigilinti į teisinio ugdymo sampratą.

Teisinis ugdymas yra demokratinės valstybės požymis. Tinkamas atskiro asmens ugdymas lemia kultūringos, socialiai aktyvios ir teisiškai paklusnios visuomenės kūrimą. (Понятие правового воспитания, 2005). Teisinis ugdymas yra būtinas elementas, kad visuomenė išauklėtų teisingą, moralų, pareigingą ir dorovingą žmogų. Todėl svarbu atskleisti teisinio ugdymo sampratą, jos komponentus bei skirtingų autorių požiūrį į teisinį ugdymą. Reiktų paminėti, kad vieningo teisinio ugdymo apibrėžimo nėra.

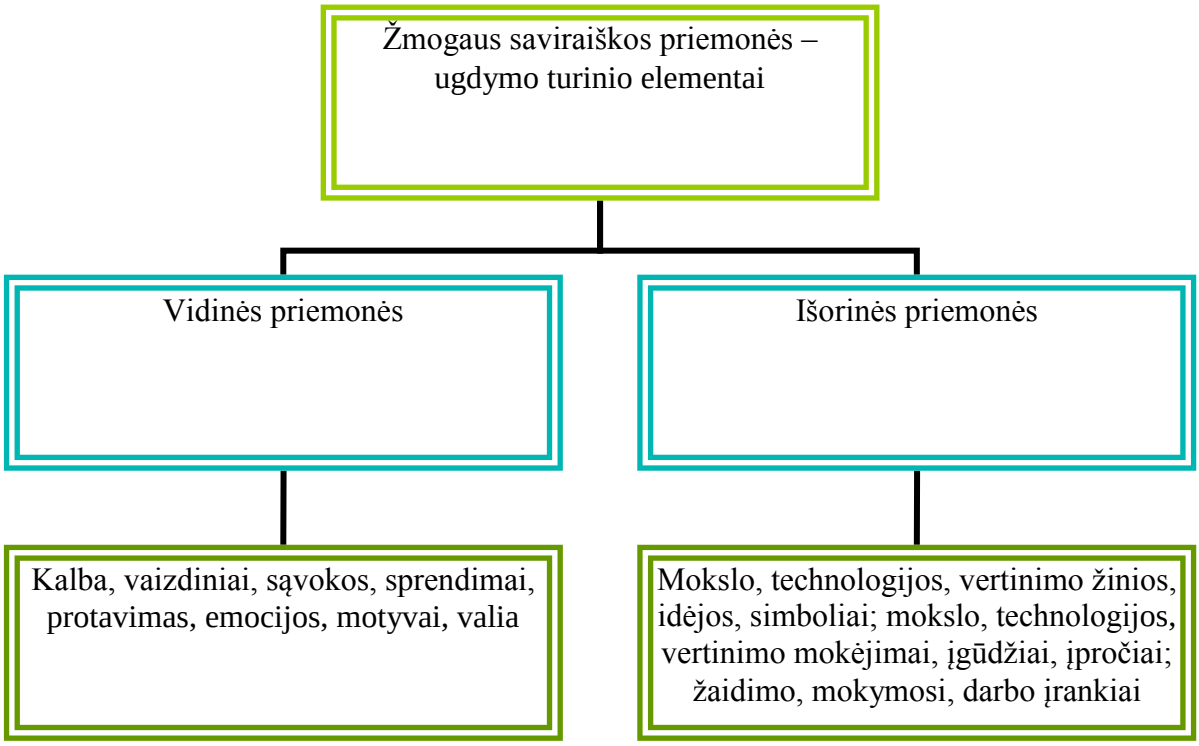
Siekiant išnagrinėti teisinio ugdymo sampratą, svarbu aptarti ugdymo ir teisės sąvokų esmę.

2.1 UGDYMO SAMPRATA

Sparčiai kintančioje šių dienų visuomenėje išryškėja ugdymo svarba žmogaus vystimuisi, tobulėjimui ir lavinimuisi. Anot V. Rajecko (2004), ugdymas susijęs su visuomenės raida, lemia jos progresą, raidą ir ateitį. Vadinasi ugdymas yra svarbus visuomenės tęstinumui, egzistencijai ir išgyvenimui užtikrinti. Žmogaus ugdymas tęsiasi visą gyvenimą, todėl svarbu nuolat papildyti turimas žinias. L. Jovaiša teigia, kad ugdymas yra kasdieninio gyvenimo dalis, įgalinanti asmenį tobulėti fiziškai ir dvasiškai, atitinkant žmogaus, šeimos, tautos ir visuomenės idealus (Jovaiša, 1996). Todėl svarbu aptarti teorinius ugdymo aspektus, išskirti pagrindines sąvokas bei ugdymo sudedamąsias dalis.

Remiantis S. Šalkauskiu (1992), savaimingas asmenybės veržlumas augti ir vystytis nėra pakankamas gyvenimo tikslams tinkamai pasiekti, todėl svarbus ir reikalingas yra ugdymas. Jo pagrindu ugdytinis yra skatinamas, nukreipiamas, tobulinamas. Anot L. Jovaišos (1996), ugdymas yra žmogaus pilnutinio gyvenimo kūrimo pagrindas, kuomet asmuo yra aprūpinamas saviraiškos priemonėmis. Ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią (Jovaiša, 2001).

Vadinasi ugdymu yra siekiama atskleisti žmogaus vidinį potencialą, padėti pasinaudoti teikiamomis gyvenimo galimybėmis bei suformuoti visapusišką gyvenimą. Žmogaus saviraiškos priemones L. Jovaiša vadina ugdymo turinio elementais ir skirsto į dvi grupes (*žr. 1 pav*.)

1 pav. Ugdymo turinio elementai pagal L. Jovaišą

Akivaizdu, kad išskiriamos vidinės ir išorinės žmogaus saviraiškos priemonės. Vadinasi ugdymu siekiama visapusiškai lavinti asmenį, mokinti jį naudotis vidiniais ir išoriniai ištekliais gyvenimo tikslams pasiekti. L. Jovaiša (2001) teigia, kad ugdymas yra visapusiškas, t.y. jis turi būti prielaida adekvačiam elgesiui, darniems santykiams su aplinka ugdyti. Be to ugdymo visapusiškumas apima domėjimąsi ir gilinimąsi į mokslo disciplinas ir įvairių priemonių (vidinių ir išorinių) taikymą visapusiškos asmenybės tapsmui.

B. Bitinas (2000) ugdymą skirsto į lygmenis:

Societarinis lygmuo – visuomenei reikalingos narių ugdymo sąlygos.

Socialinis pedagoginis lygmuo – visuomenės institucijų, skirtų ugdymui, funkcionavimas.

Institucinis lygmuo – ugdymo institucija, kurios paskirtis yra optimizuoti ugdymo proceso dalyvių veiklą, lemiančią visuomenės tobulėjimą.

Interpersonalinis lygmuo – ugdytojo ir ugdytinių sąveika, kurios esmė – individo tobulinimasis.

Apibendrinant ugdymo lygmenis, teigtina, kad asmens ugdymas yra platus ir visaapimantis procesas, turintis ypatingą reikšmę šių dienų žinių visuomenei. Ugdymas apima skirtingas visuomenės sferas nuo institucijų kūrimo iki tarpasmeninės sąveikos tarp ugdytojo ir ugdytinių.

Kalbant apie ugdymą, svarbu išsiaiškinti, koks yra jo tikslas, kadangi į jį orientuojantis yra keliami ugdymo proceso uždaviniai, nuo kurių priklauso ugdymo funkcijos. B Bitinas (2000) teigia, kad ugdymu vadinama kryptinga, tikslinga, pedagogiškai valdoma veikla, kuria siekiama iš anksto užsibrėžtų ugdytinio tobulėjimo tikslų. Vadinasi, ugdymas turi būti orientuotas į besiugdantįjį ir jo poreikius. Ugdymo tikslą, anot V. Rajecko (2004), lemia konkreti visuomenė, todėl jis kinta, priklausomai nuo visuomenės pasikeitimų. Kiekviena visuomenė nori išugdyti tokį žmogų, koks yra reikalingas atitinkamu visuomenės raidos periodu. V. Rajeckas (2004) teigia, kad ugdymo tikslas yra visapusiškos asmenybės formavimas, remiantis demokratiškumo, humanizmo idealais. T. y. siekiama išugdyti savarankišką, nepriklausomą, kritiškai mąstančią, kūrybingą asmenybę. Pagrindiniu ugdymo tikslu V. Rajeckas vadina visapusiškos, demokratiškos, humaniškos, aukštos tautinės savimonės asmenybės ugdymą. Visapusiškumas sietinas su žmogaus psichinių, fizinių savybių tobulinimu, savarankiškumo ir aktyvumo skatinimu, įtraukimu į visuomenės gyvenimą. Visapusiška asmenybė turi pasižymėti aukšta dorove, aukštu kultūros lygiu, bendražmogiškomis vertybėmis.

Atsižvelgiant į siekį išugdyti visapusišką asmenybę, formuojami ugdymo uždaviniai:

- Protinis, techninis ir fizinis lavinimas;
- Dorinis ir tautinis auklėjimas;
- Darbinis ir estetinis ugdymas (Rajeckas, 2004).

Akivaizdu, kad į ugdymo sąvoką įeina mokymas, lavinimas ir auklėjimas. Lavinimas suprantamas kaip fizinių ir protinių galių tobulinimas. Auklėjimas traktuojamas kaip sąmonės ir ją atitinkančio elgesio formavimas. Ugdant pilnutinę asmenybę, ypatingai svarbu visapusiškai plėtoti kiekvieno žmogaus galias, siekiant kuo geriau parengti jaunąją kartą gyventi ir veikti sparčiai kintančiomis gyvenimo sąlygomis (Rajeckas, 2004 p. 309).

V. Rajeckas (2004) postuluoja, kad ugdymas yra svarbiausios visuomeninės patirties perdavimas jaunajai kartai, siekiant ją kuo geriau parengti gyvenimui, t.y. išugdyti kuo tobulesnę asmenybę. Visuomeninė patirtis čia suprantama kaip žinios bei vertybės, protiniai ir praktiniai įgūdžiai, bendravimo ir elgesio patirtis ir pan. Ugdymas turi įtakos visuomenės raidai ir lemia jos dabartį, raidą ir ateitį. Todėl svarbu išsiaiškinti ugdymo tikslą, nuo kurio priklausi ugdytojo veikla, santykių su ugdytiniais pobūdis. Ugdymu siekiama idealaus pedagoginio vaizdinio – tobulos asmenybės.

B. Bitinas (2000) teigia, kad ugdymas yra visuomenės apibendrintos patirties perteikimas ugdytiniams. Ugdymas yra traktuojamas kaip ugdytinio vidinių galių skatinimas ir plėtojimas.

Todėl reikalinga pasigilinti į ugdymo funkcijas, kadangi nuo ugdymo funkcijų priklauso savybės, kurios yra lavinamos asmenybėje. Svarbu išsiaiškinti, kokių ugdymo funkcijų pagalba yra skatinamos ir plėtojamos ugdytinio vidinės galios bei kaip perteikiama visuomenės apibendrinta patirtis ugdymo procese.

L. Jovaiša išskiria jo manymu svarbiausią ugdymo funkciją – įgalinti jaunuolį ar suaugusįjį sėkmingai veikti atliekant praktines ar teorines užduotis (cit. pagal L. Jovaiša, 1996, p. 11). Vadinasi, įgūdžius ir teorines žinias ugdytinis yra mokomas aktyviai panaudoti praktiškai. Minėtasis sėkmingas veikimas yra tinkamas informacijos pritaikymas tam tikroje situacijoje, ko pasekoje gaunamas teigiamas veiklos rezultatas. V. Rajeckas (2004) teigia, kad ugdymu yra siekiama išugdyti asmenybę, pasiruošusią gyventi ir dirbti. O to pasiekti galima perduodant visuomeninę patirtį: žinias, vertybes, elgesio bruožus, formuojant protinius ir praktinius mokėjimus ir įgūdžius.

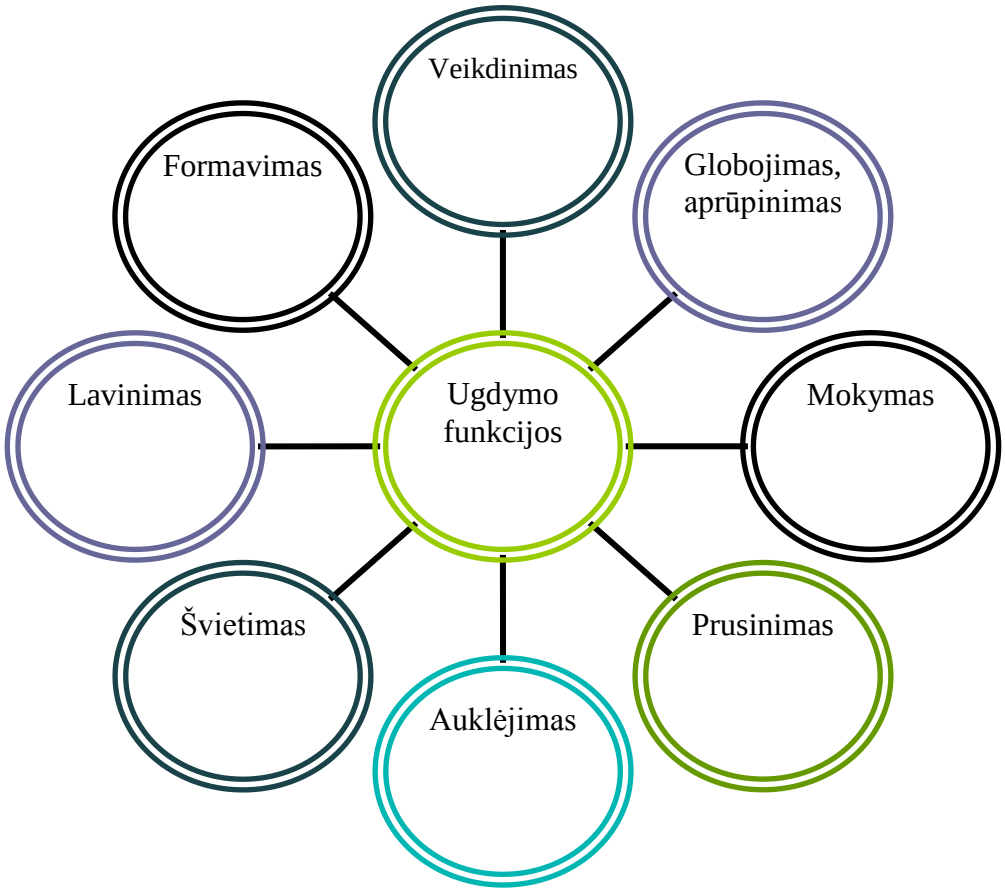
V. Jakavičius (1998) teigia, kad ugdymas yra svarbiausias veiksnys žmogaus tapsmui, skatinantis tobulėjimą. Ugdymo pagrindu yra kuriamas žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis; ugdymas – kryptingas, permanentinis (trunkantis visą gyvenimą) procesas. V. Jakavičius (1998) išskiria ugdymo vertybes:

- Žinojimas, mokėjimas, protingumas – siekiama, kad žmogus išsimokslintų, išlavintų savo protą.;
- Doringumas – siekimas, kad žmogus įsisavintų dorovines žinias; valios, charakterio ir jausmų lavinimas.
- Dvasingumas – kilnūs vidiniai žmogaus išgyvenimai, pasireiškiantys vidine būtimi, jausmais, elgsena.
- Tautiškumas – priklausymo tautai suvokimo ugdymas.
- Pilietiškumas – sąmoningas asmens įsipareigojimas būti valstybės piliečiu su visomis iš to išplaukiančiomis teisėmis ir pareigomis.
- Grožio pajauta – estetikos žinios, suvokimas, vaizduotė, jausmai ir poreikis ieškoti grožio žmogų supančioje aplinkoje.
- Sveikata ir darbštumas – fizinis ir darbinis lavinimas ir auklėjimas.

Iš pateiktų vertybių matyti, kad ugdymas yra visa apimantis procesas, turintis didelės ir reikšmingos įtakos žmogaus gyvenimui. Siekiant visapusiškai ugdyti asmenį, reikia gerai išmanyti ugdymo procesą, jo sudedamąsias dalis.

Kalbant apie ugdymą kaip procesą, svarbu išsiaiškinti, kokios yra jo funkcijos.

L. Jovaiša (1996) išskiria aštuonias ugdymo funkcijas (*žr.*: *2 pav*.).

2 pav. Ugdymo funkcijos (pagal L. Jovaišą)

V. Rajeckas (2004) lavinimą apibūdina kaip fizinių ir protinių galių tobulinimą, auklėjimą – kaip sąmonės ir ją atitinkančio elgesio formavimą. L. Jovaiša (1996) veikdinimą vadina sąlygų prigimtinei individo saviraiškai sudarymu. Globojimas čia įvardijamas kaip individo saugojimas nuo žalos sau ir kitiems. Formavimas apibrėžiamas kaip žmogaus prigimties savybių kokybinis tobulinimas. Mokymas – tai pagalba ir vadovavimas mokymuisi ir išmokimui. Švietimas – kultūrinės informacijos perdavimas – priėmimas ir grįžtamųjų ryšių organizavimas rengiant jaunimą ir suaugusiuosius socialiniam gyvenimui. Prusinimas įgalina individą formuoti savo kompetenciją ir inteligenciją.

Ugdymui priskiriama funkcija perduoti iš vienos kartos kitai kultūrinį paveldą, kad egzistuotų socialinis ir kultūrinis tęstinumas. Žmonijos istorijoje ugdymas laikytinas ir progreso priežastimi, ir jo padariniu, o apmąstymai apie žmogaus būtį tiesiogiai siejasi su ugdymo įprasminimu (Bitinas, 2000, p. 14). Taip pat ugdymu siekiama suteikti įgūdžių, mokėjimų bei supratimo, orientuojantis į naujų veiklos būdų ieškojimus. B. Bitinas (2000, p. 106) teigia, kad išmokyti ar išauklėti žmogų įmanoma tik tada, kai jis pats įžiūri ugdymo prasmę, kai ugdytojo formuluojami tikslai transformuojami į saviugdos tikslus.

S. Šalkauskis (1992) išryškina pilnutinį ugdymą – tai yra ugdymas, kuris reiškiasi visais funkciniais savo aspektais. Autorius išskiria pagrindinius pilnutinio ugdymo principus:

1) Universalumo – ugdymas turi būti pilnutinis nepriklausomai nuo ugdymo laipsnio. Šis ugdymas turi būti taikomas visiems ugdytiniams, nepriklausomai nuo jų amžiaus, tautybės, gyvenamosios vietos ir kt.

2) Harmonijos – tarp atskirų ugdymo sričių turi būti išlaikytas proporcingumas ir darna.

3) Subordinacijos – ugdymas turi stengtis palenkti asmenybės jausmus valiai, o valią – protui.

L. Jovaiša (2001) teigia, kad žinios yra fundamentali žmogaus vertybė. Tačiau, kadangi asmenybė yra socialinės ir kultūrinės aplinkos dalis ir turi joje veikti, nepakanka vien turėti žinių. Todėl žmogus turi turėti kompetenciją – fundamentalią veikimo vertybę. Be to, socialiai veikiant visuomenėje, išryškėja tokios gyvenimo vertybės kaip santarvė ir demokratija. Tiesioginis ugdymo tikslas yra žmogaus prigimties plėtotė. Todėl kiekvienam individui svarbios yra teisinės žinios ir mokėjimas jomis naudotis. Tokiu būdu yra palaikoma demokratija, santarvė ir tvarka visuomenėje. Žmogus turi mokėti protingai ir kritiškai įvertinti situaciją, priimti sprendimus ir teisėtai veikti visuomeniniame gyvenime.

Išskirtinė visuomenės pareiga yra jaunosios kartos ugdymas, kuris sąlygoja visuomenės progresą. Ugdymas yra sudėtingas ir tikslingas procesas, būtinas visuomenės egzistencijai ir tęstinumui užtikrinti (Rajeckas, 2004). Anot M. J. Mayhew, P. King (2008), ugdymo procese turi išryškėti moralinio vystymo aspektai, tokie kaip pasiruošimas pilietybei, charakterio tobulinimas, moralinė lyderystė ir darbas visuomenei.

Apibendrinant ugdymo sampratą, galima teigti, kad tai yra nevienalytis reiškinys ir procesas. Norint pasiekti užsibrėžtų ugdymo tikslų, reikia išmanyti ugdymo vertybes, principus, struktūrą, funkcijas, uždavinius, lygmenis. Tokiu būdu atsiranda visuminis supratimas apie ugdymą, formuojama pagrįsta samprata. Ugdymo procesas turi būti orientuotas į ugdytinį, jo tobulinimą ir ruošimą tolimesniam gyvenimui. Moralinė dimensija studijų procese yra būtina siekiant studentų pilnutinio mąstymo apie moralines ir etines problemas bei demokratiškumą. Kalbant apie moralę, pilnutinį ugdytinių mąstymą bei demokratiškumą, tikslinga yra išnagrinėti teisės sampratą.

2.2 TEISĖS SAMPRATA

Kiekvienas žmogus neišvengiamai sąveikauja su kitais žmonėmis ar žmonių grupėmis. Visuomenės narių elgesys ir santykiai yra reguliuojami elgesio normomis ir taisyklėmis. Neišmanant minėtųjų taisyklių ir normų, neįmanoma būtų siekti gyvenimo tikslų, bendrauti ir taikiai sugyventi su kitais žmonėmis. Daugumą taisyklių, kuriomis vadovaujamasi kasdieninėje veikloje, galima rasti valstybės įstatymuose ir kituose teisės aktuose. Teisės paskirtis mūsų visuomenėje – tarnauti demokratijai ir žmogiškumui, todėl įstatymai turi sukurti sąlygas, kiekvienam žmogui sudarančias galimybes siekti savo tikslų, realizuoti sugebėjimus ir kt.

Demokratinėje visuomenėje išryškėja teisės sampratos poreikis. Visais laikais žmonės domėjosi teise kaip fenomenu, siekė išsiaiškinti jos kilmę. Viena pagrindinių teisės filosofijos problemų yra pačios teisės sampratos apibrėžimas. Šimtmečiais diskutuojama šiuo klausimu. Teisė tai socialinės kontrolės mechanizmas. Įstatymai dažnai reglamentuoja žmogaus elgesį, formuoja jį kaip nepriimtiną ar privalomą. Privalomybė yra neatskiriamas kiekvienos teisės sistemos elementas. Įstatymai verčia žmones elgtis taip, kaip jie nesielgtų pagal savo norą (Моисеев, 2004).

H. L. A. Hart (1997) teigia, kad mėginant suformuluoti sąvokų apibrėžimus, dėmesys kreipiamas į tikrovę, kurios kontekste yra vartojama minėta sąvoka. Todėl verta pasigilinti į teisės sąvokos vartojimo kontekstą.

Aptariant teisę, reikia paminėti, kad vieningo šios sąvokos apibrėžimo nėra. R. Totoraitis, R. Ažubalytė (2003, p. 8) teisę apibrėžia kaip „valstybės garantuotą visuotinai privalomo elgesio taisyklių visumą, kuri sukuria prielaidas žmonėms, nepažeidžiant kitų žmonių interesų, nekliudomai įgyvendinti savo interesus“. Šiame apibrėžime išryškinama žmonių tarpusavio sąveika, kuri turi būti reguliuojama ir apsaugoma valstybės leidžiamais įstatymais.

D. Narmontienė, V. Punelis ir A. Visockis (2005, p. 11) teisę apibrėžia kaip „įstatymais ar kitomis valstybės pripažintomis formomis įtvirtintų elgesio visuomenėje taisyklių visumą“. Šiuo apibrėžimu taip pat išryškinama individų sąveika visuomenėje teisėtais būdais, laikantis visuotinai priimtinų elgesio taisyklių. Vadinasi teisę galima rasti ne tik įstatyminiuose teisės aktuose, bet ir žmonių santykiuose.

S. Vansevičius (2000, p. 101) pabrėžia, kad teisė – reali visuomenės jėga, priešinga savivalei ir netvarkai. Šitaip apibrėžiant teisę kaip fenomeną, yra ryškus visuomenės vaidmuo, užtikrinantis tvarką teisės pagalba.

Remiantis kitų mokslininkų darbu (Baublys, Beinoravičius, Kaluina ir kt., 2010, p. 17), teisė yra principų ir normų, nustatančių ir užtikrinančių socialinę norminę tvarką, bei minėtų principų ir normų reflektuojamų subjektinių teisių, nukreipiančių (ir savyje talpinančių) vertybes, visuma. Galima išskirti teisės sudedamąsias dalis:

1) Principai;
2) Normos;
3) Subjektinės teisės;
4) Vertybės.

Išryškėja teisės, kaip kompleksinės sąvokos esmė.

A. Vaišvila (2000), kalbėdamas apie teisinę būtį, išskiria kelis jos lygmenis, kurie egzistuoja visi kartu:

1) Teisinės idėjos – teisės sąmoningumas;
2) Teisės norma – sąmoningumo norminis pobūdis, privalomumas;
3) Teisiniai santykiai – praktinis teisės funkcionalumas, veikimas, realumas.

Atsižvelgiant į A. Vaišvilos (2000) pateiktą lygmenų skirstymą, išryškėja teisės nevienalytiškumas ir sudėtingumas. Teisinės idėjos turi būti įtvirtinamos visuomenėje normų pavidalu, ko pagrindu tampa individų elgesys, veiksmų kontrolė ie teisingumo užtikrinimas.

P. A. Čiočys (2008) teise vadina sistemą valstybės nustatytų ar sankcionuotų visiems privalomų formaliai apibrėžtų normų, skirtų reguliuoti visuomeninius santykius ir prireikus garantuoti valstybės prievartą. Šiame apibrėžime didžiausias dėmesys sutelkiamas ties teisės normomis, kaip teisės esme. И. С. Масликов (2008) taip pat apie teisę kalba, kaip apie normų sistemą. Anot jo, teisė – visuotinai privalomų socialinių normų sistema, užtikrinama valstybės jėga. Svarbu pabrėžti, kad valstybės priežiūra, įgyvendinant teisės normas, yra labai reikšminga visuomenės reguliavimo dalis. Tai yra taikos, atsakomybės, individų sąveikos ir tvarkos užtikrinimas visuomenėje.

Teisės sampratą papildo С. С. Алексеев (2008). Jo darbe teisė apibūdinama kaip sistema normų, kurios yra visuotinai privalomo teisėto, leistino elgesio kriterijus. Jos išreikštos įstatymuose ir kituose valstybės pripažintuose šaltiniuose. Šiuo apibrėžimu galima paaiškinti teisės normų egzistavimo terpę, t.y. įstatymai ir kiti valstybės pripažinti šaltiniai: poįstatyminiai teisės aktai, Seimo nutarimai ir kt. Valstybė, naudodamasi teisės rašytiniais šaltiniais, gali užtikrinti teisės normų įgyvendinimą visuomenėje. М. Е. Волосов (2000) taip pat gilinasi į teisę ir jos pagrindu laiko teisės normas: teisė – tai visuotinai privalomų socialinių normų (elgesio taisyklių) sistema, įtvirtinta valstybės ir užtikrinama valstybine jėga.

Kalbant apie teisės normas, reikalinga išsiaiškinti jų sampratą bei apibrėžti jų reikšmę. Norma – tai bendra elgesio taisyklė, veikianti nepaliaujamai laike, reguliuojanti neapibrėžtą individų kiekį neribotame situacijų skaičiuje (Алексеев, 2008). Teisės normos apibrėžimų esti įvairių, nėra vieningo apibrėžimo, tačiau galima išskirti esmingus šių sąvokų bruožus. Teisės norma – visuotinai privaloma elgesio taisyklė, realizuojanti tam tikrus santykius tarp subjektų, nustatyta ir sankcionuota valstybės (Масликов, 2008). Teisės norma – tai dažniausiai teisėkūros

subjektų suformuluota visuotinai privalomo elgesio taisyklė, veikianti kitų teisės normų sistemoje. (Baublys, Beinoravičius, Kaluina ir kt., 2010, p. 217). Apibendrinant galima sakyti, kad teisės normų pagalba, dalyvaujant valstybei, yra reguliuojami žmonių tarpusavio santykiai.

Kalbėdami apie teisę, kaip neatsiejamą kasdieninio gyvenimo dalį, turėtume pasigilinti į jos socialinę prigimtį. Teisė, kaip fenomenas, egzistuoja žmonių santykiuose. A. Vaišvila (2000) teigia, kad teisės socialinė svarba atsiskleidžia, lyginant ją su svarbiomis kategorijomis kaip moralė, valstybė, kultūra, visuomenė ir kt. Taip yra dėl to, kad teisės subjektas yra žmogus, kuriam ji padeda tapti socialine būtybe, galinčia sąveikauti su kitais. Teisė yra socialinis interesas, paverstas visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta norminti žmonių elgesį, derinti priešingus interesus. S. Vansevičius (2000) šitaip įvardina socialinę teisės paskirtį: tai yra nuolatinis reguliavimo ir gynybos mechanizmas, garantuojantis teisėtą elgesį materialiųjų ir dvasinių interesų sistemoje. Teisė yra individų ir jų grupių laisvės, atsakomybės matas, poreikių tenkinimo įrankis. Teisė užtikrina visuomenėje darną ir tvarką, kontroliuoja, reguliuoja žmonių veiklą. Teisė grindžiama humaniškumu, kadangi ji yra priemonė socialinei apsaugai užtikrinti.

С. С. Алексеев (1994) apie teisę kalba, kaip apie socialinę vertybę. Ji iškyla kaip esminė visuotinė gerovė, tenkinanti kertinius civilizacijos, kultūros ir moralės poreikius. Teisė suteikia sutvarkytą laisvę ir teisingumą, veikdama kaip jėga, užkertanti kelią savivalei. Teisė savo esme yra socialinis fenomenas, kuris atsiranda iš poreikio socialiniam gyvenimui suteikti normatyvinius pradus, organizuoti tvarką, kuri atsiranda iš socialinės laisvės, aktyvumo, atsakomybės. Tokiu būdu užkertamas kelias savivalei ir nusikalstamumui.

Teisė yra ganėtinai veiksmingas ir išbandytas būdas civilizuotai sureguliuoti žmonių tarpusavio santykius (Arlauskas, 2004, p. 11). Žmonių santykių reguliavimas yra svarbi prielaida siekiant išvengti chaoso ir anarchijos visuomenėje ir valstybėje. Teisė – tai normalaus gyvenimo pagrindas, veiksnys, garantuojantis viso visuomeninio gyvenimo organizmo funkcionavimą ir vystymąsi. Tik teisė pasiekia tą visuomenės organizuotumo lygį, kuris gyvybiškai būtinas (Rasimavičius, Maksimaitis, Marcijonas ir kt., 1988). Teisė yra labai platus, daugiaplanis, turiningas reiškinys, todėl ir supratimas apie ją turi būti adekvatus.

Taigi, kalbant apie socialinę teisės paskirtį, tikslinga išsiaiškinti jos ryšį su morale ir jos normomis. Teisė yra vienas iš svarbiausių momentų, lemiančių asmenybės vertybinę orientaciją. (Rasimavičius, Maksimaitis, Marcijonas ir kt., 1988, p. 6.). Taipogi teisė yra specifinis, savotiškas moralės, kultūros reiškinys, kadangi joje užfiksuojamos visuomenės dvasinės, kultūrinės, moralinės savybės, vertybės. Vadinasi negalima nubrėžti griežtos ribos tarp teisės ir moralės, kadangi jos tarpusavyje sąveikauja. С. В. Моисеев (2004) patvirtina šią mintį, teigdamas, kad teisė ir moralė varžo žmogaus elgesio laisvę, formuoja tam tikrą atsakomybę, pareigas. Sunku atskirti moralę ir teisę. P. A. Čiočys (2008) sukonkretina moralės normos

svarbą visuomeniniam gyvenimui. Anot jo, moralės normos išreiškia žmonių požiūrį į sąžiningumą, gėrį, blogį, teisingumą ir kt. Moralės normas lemia žmonių vidinės nuostatos, visuomenės nuomonė ir aplinkos poveikis.

A. Vaišvila (2000) teigia, kad teisė yra neatsiejama nuo moralės. Moralė yra subjektyvus reiškinys, kurio pagalba yra vertinamas kitų žmonių elgesys, o teisė yra objektyvus reiškinys, kadangi ji socialiai reguliuoja visuomeninius santykius. Moralė ir teisė yra atskiros jėgos, tačiau jų veikimas visuomenėje susipina, sąveikauja. Ir teisė, ir moralė priklauso žmogaus dvasiniam gyvenimui, o tai šias abi sampratas jungia. Vadinasi negalime teisės traktuoti, kaip veikiančios atskirai nuo moralės ir atvirkščiai.

Teisė – būtina moralaus ir civilizuoto gyvenimo sąlyga (Vaišvila, 2000, p. 57). Demokratinės visuomenės teisė siekia socializuoti žmonių santykius taip, kad jie būtų grindžiami abipuse nauda, lygiateisiškumu, bendradarbiavimu (Šlapkauskas, 2004). Norint užtikrinti tvarkingą ir naudingą žmonių bendradarbiavimą, yra vykdoma socializacija teise. Anot V. Šlapkausko (2004, p. 524) socializacijos teise esmė – perimti socialinio gyvenimo visuomenėje normas ir taisykles. Tokiu būdu perimant visuomeninio gyvenimo taisykles ir normas yra formuojama žmogaus teisinė sąmonė.

Teisinės sąmonės pagrindas yra teisės samprata. S. Vansevičius (2000) pabrėžia, kad teisinė sąmonė yra svarbi visuomenės teisinio gyvenimo dalis. Demokratinės teisinės sąmonės branduolys yra žmogaus teisės. Žmogus, naudodamasis savo teisėmis, turi gerbti kitų žmonių teises. Tokiu būdu yra užtikrinama tvarkinga individų sąveika visuomenėje ir valstybėje. Tikslinant teisinės sąmonės sąvoką, reiktų išryškinti S. Vansevičiaus (2000) teisinės sąmonės apibrėžimą: „teisinė sąmonė yra teisinės žinios, galiojančios teisės, teisinės minties, idėjų, susijusių su norimais teisės pokyčiais, vertinimas“ (Vansevičius, 2000, p. 163). Teisinė sąmonė yra pažiūrų, idėjų, jausmų, nuotaikų teisės atžvilgiu visuma. Visuomenės teisinė sąmonė orientuojama į teisingą žmonių santykių reguliavimą, visuomenės vienybės užtikrinimą. V. Šlapkauskas (2004) teisinę sąmonę sieja su siekiu pažinti socialinę tvarką ir savo interesus paversti visuotine tvarka.

Kalbant apie kiekvieno žmogaus interesus sąveikaujant ir bendradarbiaujant su kitais individais, siekiant savo tikslų, svarbu pabrėžti, kad teisėje vienodai svarbios yra asmens teisės ir pareigos. Kalbant apie asmenybės visuomeniškumą, išryškėja teisės, kaip teisių ir pareigų vienovės svarba. Apie teisių ir pareigų vienovę ir samplaiką kalba A. Vaišvila (2000). Žmonių prigimtinis vieningumas, teisinė lygybė atsiskleidžia teisių ir pareigų vienovėje. Tai ypač ryškiai atsiskleidžia demokratinėje visuomenėje. Teisių ir pareigų vienovė A. Vaišvilos (2000) darbe yra vadinama pačia teisės esme. Teisėje pareigos negali egzistuoti be teisių ir atvirkščiai. Leidimai visuomenėje turi veikti kartu su įpareigojimais, kadangi tik tokiu būdu užtikrinama žmonių

lygybė, sąveika ir demokratiškumas. P. A. Čiočys (2008) teigia, kad teisė – tai tam tikros galimybės, kurių turi vienas ar kitas asmuo, taip pat kaip šių galimybių atsiradimo ir įgyvendinimo pagrindai. Atsiradus galimybėms patenkinti savo poreikius, įgyvendinti siekius ar pasiekti tikslus, kiekvienas žmogus turi prisiimti pareigas, būti atsakingas už savo veiksmus ir naudotis jam suteiktomis teisėmis. Tokiu būdu visuomenėje užtikrinama tvarka, santarvė ir lygiateisiškumas vienas kito atžvilgiu.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra vieningai apibrėžtos teisės sąvokos, kadangi joje atsispindi kompleksiškumas, nevienalytiškumas. Teisės esmę sudaro teisių ir pareigų vienovė, kurios pagrindu sąveikauja žmonės, siekia lygiateisiškumo ir demokratiškumo, vadovaudamiesi moralės normomis. Negalima atskirti moralės nuo teisės, kadangi tai yra artimai susijusios žmogaus dvasinio gyvenimo sferos. Siekiant užtikrinti teisinę sąmonę visuomenėje, reikia socializuoti žmogų teise, formuoti jo teisinę sąmonę taip, kad teorinės žinios apie teises ir pareigas būtų įgyvendinamos realiai veikiant kasdieniniame gyvenime.

2.3 TEISINIS UGDYMAS AUKŠTOJOJE MOKYKLOJE

Anot L. Jovaišos (2001), tiesa ugdymo procese yra universali gėrybė, ypač reikšminga pasaulėžiūrai, pasaulėjautai ir asmenybės pozicijų formavimui visuomenėje. Teisės sąvoka iš graikų kalbos yra verčiama kaip tiesa, tiesi linija. Todėl teisė ir ugdymas šiuo aspektu yra glaudžiai susiję, kadangi juos abu jungia tiesos siekimas. Taip pat abi sąvokos turi bendrą objektą – žmogų, kurį siekiama tobulinti, ruošiant gyvenimui visuomenėje.

Teisėtas elgesys yra demokratiškos, darnios visuomenės požymis. Nuo to, kaip išsivysčiusi asmenų teisinė sąmonė, priklauso žmogaus veikla, kuri lemia bendruomenės gerovę, saugumą ir lygiateisiškumą. Aukštoji mokykla yra institucija, kurioje žmogui gali būti suteikiamos teisinės žinios. Teisės esmė – teisių ir pareigų supratimo perdavimas ugdytiniams. Todėl svarbu aptarti, kokių paskaitų metu yra sudarytos sąlygos teisiniam ugdymui aukštosiose mokymo įstaigose.

Remiantis LR Švietimo ir mokslo ministerijos atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos AIKOS (www.aikos.lt) duomenų bazės duomenimis, studentų skaičiumi didžiausiose Lietuvos aukštosiose mokyklose 2010 m. spalio mėnesį studijavo:

- Vilniaus universitete – 22976 studentai;
- Mykolo Romerio universitete – 19716 studentų;
- Vilniaus Gedimino technikos universitete – 15715 studentų;
- Vilniaus pedagoginiame universitete – 11412 studentų.

Atsižvelgiant į minėtus duomenis, tyrimui pasirinktos keturios Vilniuje esančios aukštojo mokslo institucijos: Vilniaus universitetas; Mykolo Romerio universitetas; Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Vilniaus pedagoginis universitetas. Šios institucijos yra pasirinktos, nes jose yra didžiausias studijuojančiųjų skaičius, remiantis AIKOS duomenimis (www.aikos.lt). Atsižvelgiant į studijuojančiųjų skaičių, tikėtina, kad šiuose universitetuose yra daugiau galimybių teisiniam ugdymui tirti dėl didesnio studijų programų skaičiaus. Teisinio ugdymo dėstymo galimybė universitetuose nagrinėjama teisinių dalykų pagrindu. Siekiant išsiaiškinti, kokių studijų dalykų metu galėtų būti perduodamos teisinės žinios, yra išnagrinėtos minėtų keturių universitetų studijų programos ir išskirti teisinio ugdymo dalykai.

Mykolo Romerio universitete yra 7 fakultetai ir 1 institutas. Ši aukštojo mokslo institucija siūlo 14 bakalauro ir 46 magistro laipsnį suteikiančias programas. Nagrinėjant kiekvieną programą atskirai, galima išskirti tokius teisinį ugdymą vykdančius dalykus: teisės teorija, teisės pagrindai, civilinė teisė, LR Konstitucinė teisė, darbo teisė, baudžiamoji teisė, administracinė teisė, civilinio proceso teisė, baudžiamojo proceso teisė, administracinio proceso teisė, tarptautinė viešoji teisė, darbo proceso teisė, LR teisės istorija, ES teisė, tarptautinė žmogaus teisių apsauga, penitencinė teisė, teisės istorija, teisės filosofija, dorovinio ir teisinio ugdymo sąveika, teisinio švietimo veiklos modeliavimas, vaiko teisių apsauga. Be šių galima paminėti tokius atskirų teisės sričių dalykus: finansų teisė, komercinė teisė, socialinio aprūpinimo teisė, sienos apsaugos teisinis reguliavimas, migracijos procesų teisinis reguliavimas ir kt. Tačiau didesnis dėmesys yra sutelkiamas į pirmą teisinių dalykų grupę, kadangi tai yra dažniausiai studijų programose pasitaikantys teisinio ugdymo dalykai. Teigtina, kad Mykolo Romerio universitete teisiniam ugdymui yra palankios sąlygos, kadangi teisinio ugdymo dalykai įeina į didžiąją dalį studijų programų, vadinasi didžioji dalis studijuojančiųjų turi galimybę būti teisiškai ugdomi.

Vilniaus pedagoginiame universitete yra 9 fakultetai ir 3 institutai. Teisinio ugdymo dalykų galima rasti tik Pedagogikos ir psichologijos instituto bei Socialinių mokslų fakulteto programose. Teisinio ugdymo dalykus galima išskirti kelis: teisės teorija, teisės pagrindai, teisės įvadas, LR Konstitucinė teisė, darbo teisė, baudžiamoji teisė, administracinė teisė, teisės propedeutika, vaiko teisių apsauga, žmogaus teisės, pilietinės visuomenės pagrindai. Socialinių mokslų fakultetas kaip pasirenkamąjį studijų dalyką siūlo Žmogaus teises. Tačiau daugumoje studijų programų teisinio ugdymo dalykų nėra. Taigi, galima teigti, kad Vilniaus pedagoginiame universitete studentams tik iš dalies yra sudaromos galimybės įgyti teisinio ugdymo žinių.

2 lentelė. Teisinio ugdymo studijų dalykai universitetuose

	MRU	VU	VGTU	VPU
Teisės teorija	+	+		+
Įvadas į teisinės sistemos ir teisės teorijos studijas		+		
Teisės pradmenys		+		
Teisės pagrindai	+	+	+	+
Teisės įvadas				+
Teisė			+	
Civilinė teisė	+	+	+	
LR Konstitucinė teisė	+	+		+
Darbo teisė	+	+	+	+
Baudžiamoji teisė	+	+		+
Administracinė teisė	+	+		+
Civilinio proceso teisė	+	+		
Baudžiamojo proceso teisė	+	+		
Administracinio proceso teisė	+	+		
Tarptautinė viešoji teisė	+	+		
Darbo proceso teisė	+	+		
LR teisės istorija	+			
ES teisė	+			
Tarptautinė žmogaus teisių apsauga	+			
Penitencinė teisė	+			
Teisės istorija	+	+		
Teisės filosofija	+	+		
Dorovinio ir teisinio ugdymo sąveika	+			
Teisinio švietimo veiklos modeliavimas	+			
Teisės propedeutika				+
Vaiko teisių apsauga	+			+
Žmogaus teisės		+		+
Pilietinės visuomenės pagrindai				+

Vilniaus universitete yra 14 fakultetų ir 5 institutai. Šioje institucijoje yra vykdomos trijų pakopų universitetinės studijos humanitarinių, socialinių, fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų srityse. Universitete yra 64 bakalauro ir vientisųjų studijų programų, 103 magistrantūros studijų programų. Teisinis ugdymas šiame universitete dėstomas šių dalykų metu: teisės teorija, įvadas į teisinės sistemos ir teisės teorijos studijas, teisės pradmenys, teisės pagrindai, civilinė

teisė, LR Konstitucinė teisė, darbo teisė, baudžiamoji teisė, administracinė teisė, civilinio proceso teisė, baudžiamojo proceso teisė, administracinio proceso teisė, tarptautinė viešoji teisė, darbo proceso teisė, teisės istorija, teisės filosofija, žmogaus teisės. Teisinio ugdymo dalykų yra didžiojoje dalyje universiteto fakultetų, išskyrus chemijos, filologijos, matematikos ir informatikos fakultetus.

Vilniaus Gedimino technikos universitete yra 8 fakultetai ir 2 institutai. Šis universitetas siūlo 42 bakalauro, 50 magistro ir 2 vientisąsias studijų programas. Išanalizavus šios aukštojo mokslo institucijos pirmos ir antros pakopos programas, galima išskirti tokius dalykus, kurių metu vykdomas teisinis ugdymas: teisės pagrindai, teisė, civilinė teisė, darbo teisė. Galima paminėti ir specialiąsias teisės sritis, kaip statybos teisė, autorinė teisė, sutarčių teisė, verslo teisė ir kt. Daroma prielaida, kad teisinių dalykų šiame universitete yra tik keletas, nes studijų programos yra orientuotos į techninius ir tiksliuosius dalykus.

2 lentelėje (*žr. 2 lentelė*) pateikti teisinio ugdymo studijų dalykai, pagal universitetus.

Pateiktoje lentelėje išryškėja teisinio ugdymo studijų dalykų skaičiaus skirtumai, priklausomai nuo aukštosios mokyklos. Išnagrinėjus studijų programų turinį, daugiausiai teisinio ugdymo studijų dalykų rasta Mykolo Romerio universitete. Iš pateiktų duomenų matyti, kad visiems keturiems universitetams bendri yra tik du teisinio ugdymo studijų dalykai – tai darbo teisė ir teisės pagrindai.

Darbo teisės ugdymo studijų dalyko aprašai yra panašūs minėtuose universitetuose. Galima išskirti bendriausius darbo teisės dalyko bruožus, būdingus Mykolo Romerio universitetui, Vilniaus universitetui, Vilniaus Gedimino technikos universitetui ir Vilniaus pedagoginiam universitetui:

- Kurso tikslas yra suteikti teorinių žinių ir praktinių įgūdžių darbo teisės santykių srityje.
- Svarbiausi šio kurso uždaviniai yra išanalizuoti Lietuvos Respublikos darbo ir komercinės teisės raidą, teisės aktų, reglamentuojančių teisinius santykius sistemą, padėti studentams suvokti darbo ir komercinės teisės normų tobulinimo reikšmę įgyvendinant ekonomines ir socialines reformas.
- Darbo teisės medžiaga dėstoma paskaitų ir seminarų metu.
- Darbo teisės temos apima darbo teisės sampratą, kolektyvinius ir individualius darbo santykius.

Išanalizavus teisės pagrindų dalyko turinį keturiuose minėtuose universitetuose, taip pat galima pateikti bendrus bruožus:

- Teisės pagrindų dalyko tikslas - išnagrinėti pagrindinių teisės sampratą išreiškiančių sąvokų sistemą, bei padėti studentams pažinti Lietuvos nacionalinės teisės sistemos pagrindus, taip pat suprasti ją sudarančių teisės šakų ypatumus ir jų tarpusavio sąveiką.

- Teisės pagrindų dalykas yra dėstomas paskaitų ir seminarų metu.

Mykolo Romerio universitete teisės pagrindų kurso metu yra dėstomos tokios temos: teisės teorija, civilinė, šeimos, darbo, aplinkosaugos, teisėsaugos institucijų LR ir ES teisės, baudžiamosios atsakomybės pagrindai, civilinio ir baudžiamojo proceso pagrindai, Konstitucinė ir administracinė teisės. Teisės pagrindų dalyko turinys priklauso nuo konkrečios studijų programos planą sudarančių atskirų teisinių dalykų. T. y. jei tam tikros studijų programos plane Konstitucinė teisė yra numatyta kaip atskiras dalykas, teisės pagrindų kurso metu ši teisės šaka yra nedėstoma.

Vilniaus pedagoginio universiteto teisės pagrindų dalyko turinį sudaro šios temos: teisė, bendrosios žinios apie juridinius asmenis, šeimos teisė, paveldėjimo teisė ir civilinis procesas. Išklausę teisės pagrindų kursą, studentai yra paruošiami darbo ir komercinės teisės studijoms.

Vilniaus universiteto teisės pagrindų dalyką sudaro tokios dalys: teisės teorija, Konstitucinė, administracinė, civilinė, šeimos, paveldėjimo, baudžiamoji ir darbo teisės. Dalyko turinys gali būti koreguojamas, atsižvelgiant į studijų programos turinį.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto teisės pagrindų studijų dalyko kurse nagrinėjami valstybės ir teisės teorijos pagrindai: teisės ir valstybės sąvoka, kilmė, valstybės valdymo formos, teisinės normos, jų rūšys ir vidinė struktūra. Teisiniai santykiai, teisinė atsakomybė, teisės efektyvumas, teisinė kultūra ir teisinio reguliavimo mechanizmas; norminių teisės aktų galiojimas laiko, erdvės atžvilgiu ir asmenims, teisės spragos ir jų šalinimo būdai. Teisės pagrindų studijų dalykas yra dėstomas menų mokslų, socialinių mokslų ir technologijos mokslų visoms studijų sritims arba studijų kryptims, visoms studijų programoms.

Apibendrinant bendrus Vilniaus universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Vilniaus pedgoginio universiteto ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto teisinio ugdymo studijų dalykus galima teigti, kad šių studijų kursų tikslai ir dėstymo formos iš esmės sutampa. Skirtumų galima rasti dėstomų dalykų turinyje, kuris priklauso nuo studijų programos, kuriai yra dėstomas konkretus teisinis dalykas ir nuo universiteto keliamų tikslų studijų dalyvio kompetencijai.

Pateikus keturiuose universitetuose dėstomus teisinio ugdymo studijų dalykus ir išnagrinėjus dalykus, kurių metu gali būti vykdomas teisinis ugdymas, bendrus visiems universitetams, siekta paanalizuoti metodus, kurie yra naudojami šių paskaitų ir seminarų metu. Aptarus aktyviųjų mokymo metodų taikymo privalumus studijų procesui, siekiama paanalizuoti, kaip aktyvus mokymas gali būti pritaikytas teisinio ugdymo studijų dalykų dėstymui. Remiantis literatūra, susijusia su aktyviu mokymu ir kritinio mąstymo lavinimu, teisinio ugdymo studijų dalykų paskaitoms turėtų būti keliami tokie reikalavimai:

1) Padėti studentams išmokti teisės discipliną;
2) Suteikti galimybes įveikti nerimą, susijusį su aktyviu dalyvavimu auditorijoje;

3) Padėti studentams identifikuoti teisines problemas kasdieniniame gyvenime;
4) Aktyviai įtraukti ugdytinius į studijų procesą;
5) Padėti studijų daliviams formuoti rašytinius ir verbalinius įgūdžius kritinio mąstymo srityje;
6) Drąsinti studentus teoriją pritaikyti praktikoje.

Atsižvelgiant į pateiktus dėstymo bruožus teisinio ugdymo studijų paskaitoms, išryškėja poreikis ištirti, kaip aukštojo mokslo institucijose yra dėstomas teisinis ugdymas, kokie metodai yra naudojami bei koks yra studijuojančiųjų požiūris į aktyviųjų mokymo metodų taikymą.

3. AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ NAUDOJIMAS TEISINIO UGDYMO PASKAITOSE

Aktyviųjų mokymo metodų panaudojimo teisinio ugdymo paskaitose tyrimas buvo vykdomas 2010 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Tyrimo metu buvo gilintasi į teisinio ugdymo studijų dalykus aukštosiose mokyklose ir aktyviuosius mokymo metodus, jų įtaką teisinio ugdymo dalykus studijuojantiems asmenims. Tyrime remtasi humanistine teorija. Studijų proceso humanizavimas pasireiškia ugdymo pritaikymu studentų poreikiams, atsižvelgiant į individų mokymosi skirtumus. Humanistinio mokymo metu bendradarbiavimo pagrindu yra kuriamas ryšys tarp studentų.

Tyrimo proceso etapai:

1) Tyrimo instrumento (anketos) parengimas (2010 m. rugsėjo mėn.);
2) Anketinės apklausos vykdymas, siekiant ištirti aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo paskaitose (2010 m. spalio-lapkričio mėn.);
3) Tyrimo rezultatų apibendrinimas, analizė ir išvadų rengimas (2010 m. lapkričio-gruodžio mėn.).

Anketa sudaryta iš klausimų, atskleidžiančių aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo studijų metu. Anoniminės apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie aktyvieji mokymo metodai yra naudojami teisinio ugdymo paskaitose bei minėtų metodų poveikis studentų ugdymui. Be to, buvo stengiamasi išryškinti studentų požiūrį į teisiniame ugdyme naudojamus aktyviuosius mokymo metodus.

Anketinės apklausos metodas buvo pasirinktas dėl kelių priežasčių:

1) Apklausa internetu nereikalauja nedidelių laiko išteklių;
2) Patogu apklausti didelį respondentų skaičių;
3) Pakankamai nesudėtinga duomenis apdoroti.

Anketa buvo sudaryta iš dviejų tipų klausimų:

- Atvirų – studentai turėjo įrašyti tinkamą atsakymą;

- Uždarų – respondentai turėjo pasirinkti vieną ar kelis atsakymų variantus.

Anketą sudarė 11 klausimų. Iš jų 2 atviro ir 9 uždaro tipo klausimai. Apibūdinant anketos klausimus pagal turinį, buvo pateikti tokie klausimų tipai: 5 faktiniai (demografiniai) ir 6 klausimai apie subjektyvų patyrimą .

Kaip jau buvo minėta, tyrimo tikslas yra nustatyti aktyviųjų mokymo metodų poveikį teisinio ugdymo paskaitoms. Taip pat tyrimo pradžioje buvo kelta hipotezė, kad aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose formuoja studentų kritinį mąstymą.

Tyrimo imtis. Siekiant gautų duomenų analizės išvadų generalizavimo galimybės, buvo pasitrinkta tikimybinė paprastoji atsitiktinė atranka. Konkretus imties dydis (atsižvelgiant į socialinių tyrimų objektų homogeniškumo laipsnį, tyrimo uždaviniuose numatytą analizės smulkumo laipsnį bei tyrimo išvadų patikimumo lygį) buvo skaičiuojamas vadovaujantis V. Jadovo (Kardelis, 2007) sudarytomis statistinės imties lentelėmis pagal V. Paniotto pateiktą formulę, kai imties reprezentatyvumo paklaida $\Delta = 0{,}05$, t.y. maksimali leistina socialiniuose tyrimuose. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad 2010 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos universitetuose buvo 183806 studentai, remiantis minėta formule, buvo nustatyta, kad tyrime privalu apklausti ne mažiau kaip 398 studentus siekiant gaunamų duomenų reprezentatyvumo.

Anketinės apklausos metu surinkti duomenys apdoroti kompiuterine programa Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 16 for Windows. Anketinės apklausos duomenų apdorojimas grindžiamas kiekybinės analizės (aprašomosios ir inferencinės statistikos) metodais. Aprašomoji statistika pateikiama remiantis padėties, sklaidos ir ryšių matais, o išvadinė statistika – reikšmingumo kriterijais. Skirtumo tarp atsakymų pasiskirstymų skirtingose respondentų grupėse statistiniam reikšmingumui įvertinti taikytas chi kvadrato (χ^2) testas ir Spearman koreliacija (δ). Taip pat nurodomas reikšmingumo (p) lygmuo ir taikytas neparametrinis Friedman testas skirtingais testais gautų rezultatų palyginimui. Matematiniai duomenų skaičiavimai darbe nepateikiami.

3.1 TIRIAMŲJŲ CHARAKTERISTIKA

Tyrime dalyvavo 402 respondentai (256 merginos ir 146 vaikinai, kurių amžius vyrauja nuo 18 iki 35 m.) iš 19 aukštųjų mokyklų ir 92 skirtingų studijų programų. Daugiausia studentų – 135, iš Mykolo Romerio universiteto (MRU), 68 iš Vilniaus pedagoginio universiteto (VPU), po 77 iš Vilniaus universiteto (VU) ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU), 45 – iš kitų aukštųjų mokyklų. 62 tiriamieji studijuoja teisę, 31 – psichologiją, likę respondentai studijuoja pagal įvairias kitas studijų programas. Didžioji dalis tiriamųjų (325) – bakalauro nuolatinių studijų studentai, 17 – bakalauro ištęstinių studijų studentai, 43 – magistro nuolatinių studijų studentai, 16 – magistro ištęstinių studijų studentai ir 1 mokosi doktorantūroje.

Daugiausiai apklaustųjų studijavo teisės pagrindų dalyką (33,1 proc.). Civilinė teisė (22,8 proc.), teisės istorija (20,8 proc.) ir darbo teisė (19,2 proc.) yra teisinio ugdymo dalykai, kuriuos teigė studijavę didžioji dalis tyrimo respondentų.

3.2 TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Teisinio ugdymo vertinimas

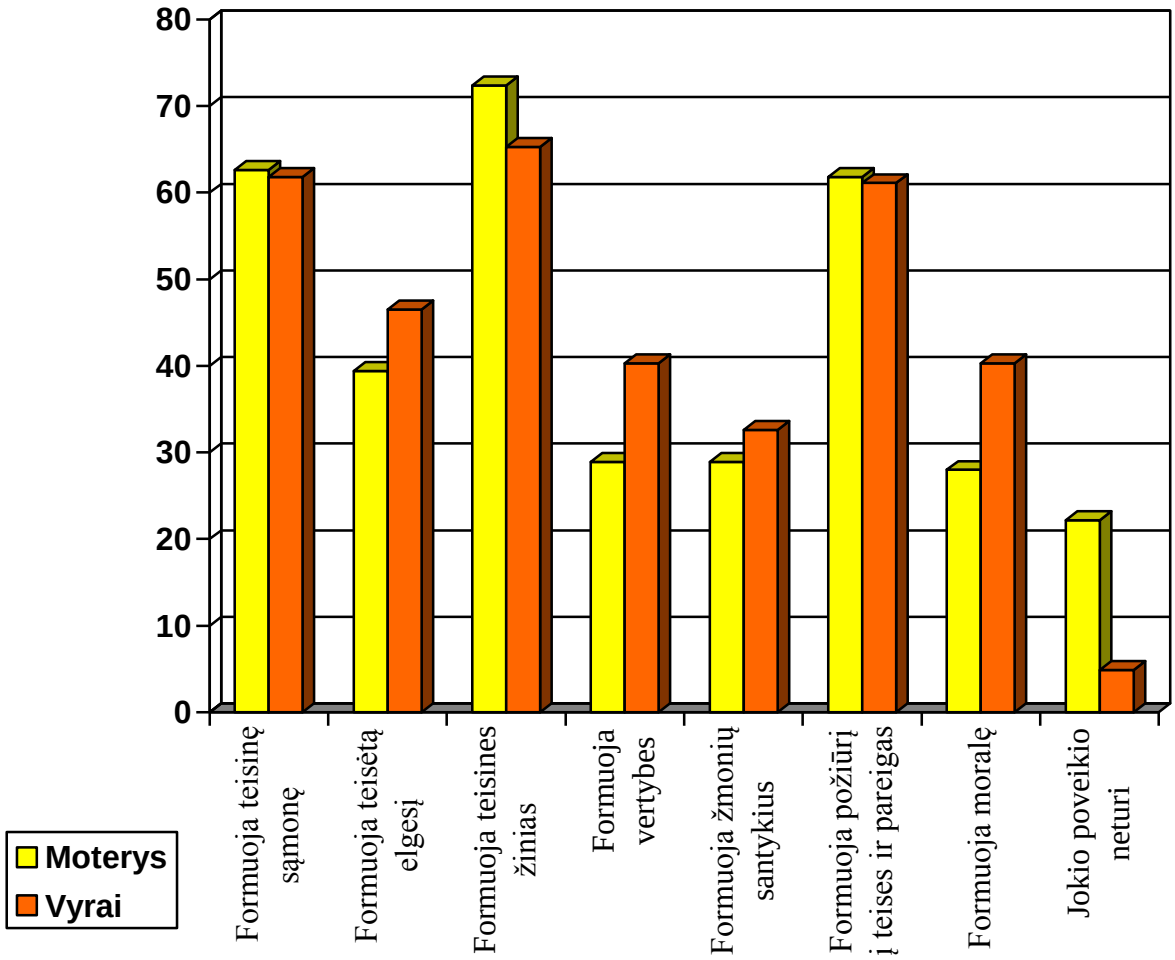
Tiriant teisinį ugdymą, siekta išsiaiškinti, kokia yra studentų nuomonė apie teisinio ugdymo poreikį aukštojo mokslo institucijose. Todėl gilintasi į studentų požiūrį, vertinant teisinio ugdymo poveikį studijų procesui ir asmenybės tapsmui. Pagal 3 lentelės duomenis matyti, kokį poveikį, tiriamųjų nuomone, turi teisinis ugdymas. Naudojant $\chi 2$ kriterijų paskaičiuota, kuriuos su teisiniu ugdymu susijusius teiginius studentai rinkosi statistiškai reikšmingai dažniau kaip darančius poveikį nei nedarančius. Matyti, kad didžiosios dalies apklaustų studentų nuomone, teisinis ugdymas formuoja teisinę sąmonę, teisines žinias ir požiūrį į teises ir pareigas. Itin mažai tiriamųjų (vos 2,3 proc.) mano, kad teisinis ugdymas neturi jokio poveikio. Vadinasi, apklaustieji mano, kad teisinis ugdymas turi vienokį ar kitokį poveikį ugdymui. Tai reiškia, kad teisinis ugdymas yra svarbi studijų proceso dalis, ugdanti žmogaus vertybes, sąmonę, žinias, elgesį, moralę ir santykius su kitais žmonėmis. Šie rezultatai patvirtina teisinio ugdymo svarbą studentams ir studijų programoms.

3 lentelė. Teisinio ugdymo poveikis (proc.)

	Formuoja teisinę sąmonę	**Formuoja teisėtą elgesį**	**Formuoja teisines žinias**	**Formuoja vertybes**	**Formuoja žmonių santykius**	**Formuoja požiūrį į teises ir pareigas**	**Formuoja moralę**	**Jokio poveikio neturi**	**Kita**
Teisinis ugdymas turi poveikį	62,3	42,1	69,7	33,1	30,3	61,5	32,6	2,3	1
Teisinis ugdymas neturi poveikio	37,7	57,9	30,3	66,9	69,7	38,5	67,4	97,7	99

Pasitelkiant $\chi 2$ kriterijų, lyginama, kaip teisinio ugdymo poveikį vertina vyrai ir moterys (3 pav.). Reikšmingų nuomonių skirtumų nepastebėta. Tiesa, kiek daugiau vyrų (40,3 proc.) nei moterų (28,9 proc.) mano, kad teisinis ugdymas formuoja vertybes ($p<0,03$) bei daugiau vyrų

(40,3 proc.) nei moterų (28 proc., p<0,02) mano, jog teisinis ugdymas formuoja moralę. Daugiau moterų nei vyrų mano, kad teisinis ugdymas neturi jokio poveikio (taip mano 22,2 proc. moterų ir 4,9 proc. vyrų, p<0,01).

3 ***pav.*** Teisinio ugdymo poveikis (pagal lytį, proc.).

Daugiau MRU (75,4 proc.) ir VGTU (74 proc.) nei kitų universitetų studentų mano, kad teisinis ugdymas formuoja teisinę sąmonę. VGTU (57,1 proc.) ir VPU (52,4 proc.) labiau nei kitų aukštųjų mokyklų studentai mano, kad teisinis ugdymas formuoja teisėtą elgesį ir formuoja vertybes (taip mano 54 proc. VPU studentų ir 45,5 proc. VGTU studentų), formuoja žmonių santykius (36,5 proc. VPU studentų ir 40,3proc. VGTU studentų), formuoja moralę (taip teigia 49,2 proc. VPU studentų ir 46,8 proc. tiriamųjų, besimokančių VGTU). Galima daryti prielaidą, kad teisinio ugdymo poveikio vertinimui įtakos turi teisinio ugdymo studijų dalykų dėstymas bei studijų programų turinys, kuris skiriasi, priklausomai nuo aukštosios mokyklos.

Lyginant bakalauro ir magistro pakopų studentų nuomones apie teisinio ugdymo poveikį, paaiškėjo, kad žymesnių skirtumų tarp bakaulauro ir magistro laipsnių besiekiančių tiriamųjų nuomonių nėra, tačiau statistiškai reikšmingai daugiau bakalauro pakopos studentų mano, kad teisinis ugdymas formuoja žmonių santykius (33,5 proc. bakalauro studentai ir 11,9 proc. magistrantūros studentai, p<0,001). Statistiškai reikšmingai daugiau bakalauro (35 proc.) nei

magistrantūros (18,6 proc., $p<0,01$) studentų mano, kad teisinis ugdymas formuoja moralę. Galima teigti, kad jaunesnio amžiaus studentams moralė ir žmonių santykiai yra reikšmingi prioritetai, kuriuos formuoti padeda teisinis ugdymas.

Remiantis literatūros analize, buvo padaryta išvada, kad teisinis ugdymas formuoja visus šiuos aspektus: teisinę, samonę, teisėtą elgesį, teisines žinias, vertybes, žmonių santykius, požiūrį į teises ir pareigas, moralę. Ši išvada pasitvirtino, kadangi tik 2,3 procentai apklaustųjų neįžvelgia jokio teisinio ugdymo paskaitų poveikio studijų procesui ir sau patiems. Studentų nuomone, teisinis ugdymas daugiausiai formuoja vieną ar kelis aspektus. Metodų pasirinkimas dėstant teisinio ugdymo dalykus gali turėti lemiamos reikšmės studentų supratimui apie teisinio ugdymo poveikį. Daroma prielaida, kad teisinio ugdymo poveikis tiesiogiai priklauso nuo individualios studentų patirties teisinio ugdymo studijų dalykų metu.

Kritinio mąstymo formavimas dėstant teisinį ugdymą

Kritinio mąstymo formavimas yra reikšmingas asmenybės tapsmui šių dienų žinių visuomenėje. Jo pagalba asmeniui tampa paprasčiau susigaudyti dideliame informacijos sraute, atsirinkti svarbiausius duomenis bei suprasti informacijos vertę. Kritinis mąstymas ugdymo procese pasireiškia tokiais būdais: pristatant argumentuotus teiginius; vertinant kitų studijų dalyvių pateikiamus argumentus; diskutuojant; dalyvaujant debatuose; iš daugelio pateiktų argumentų ar teiginių išskiriant klaidingus; atskiriant nepagrįstas nuomones nuo faktų; išskiriant pagrindinę problemą iš pateikto sąrašo antraeilių; apibendrinant išvadas; vertinant kitų studentų ar dėstytojo darbą. 4 lentelėje parodyta, kaip skiriasi kritinį mąstymą formuojančių metodų dažnis teisinio ugdymo paskaitose. Matyti, kad yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p<0,01$) tarp metodų. Dažniausiai naudojami metodai:

- Pateiktų išvadų apibendrinimas;
- Dalyvavimas diskusijose;
- Argumentuotų teiginių pristatymas.

Galima išskirti ir rečiausiai teisinio ugdymo paskaitų metu naudojamus metodus:

- Dėstytojo ir kitų studentų darbo;
- Dalyvavimas debatuose.

4 lentelė. Kritinį mąstymą formuojančių metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose (F)

	Pristatyti argumentuotus teiginius	Vertinti kitų studentų argumentus	Dalyvauti diskusijose	Dalyvauti debatuose	Surasti ir atpažinti klaidingus argumentus ar teiginius	Nuomones atskirti nuo pagrįstų faktų	Išskirti pagrindinę problemą iš keleto pateiktų	Apibendrinti pateiktas išvadas	Įvertinti kitų studentų darbą	Įvertinti dėstytojo darbą	p-reikšmė
Vidutinis rangas	6,36	5,53	6,64	4,38	5,87	5,51	5,62	6,78	4,58	3,71	0,001

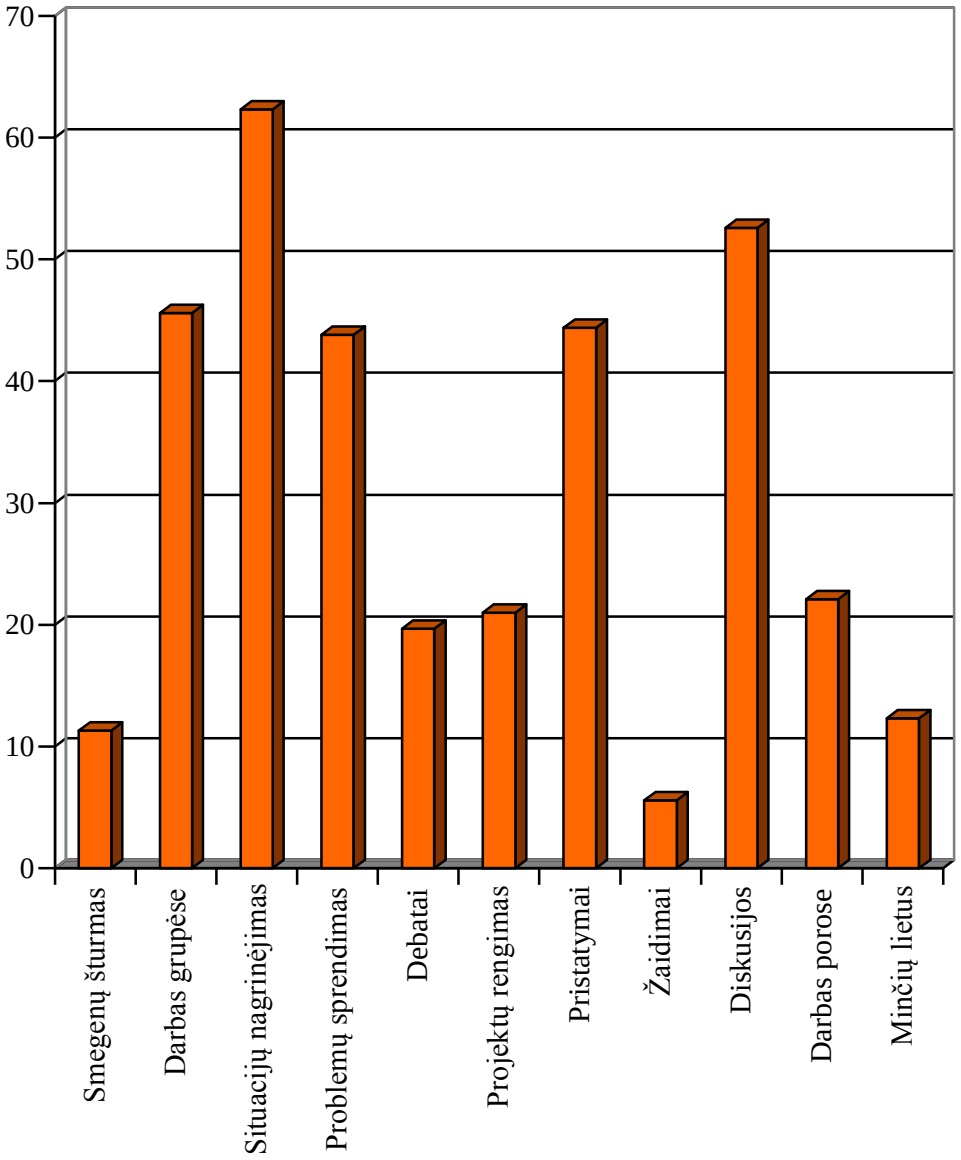
Tyrimas parodė, kad MRU dažniau nei kituose universitetuose vertinami kitų studentų argumentai, VGTU, dažniau nei kitose aukštosiose mokyklose, tiriamųjų prašoma nuomones atskirti nuo pagrįstų faktų ir įvertinti kitų studentų darbą. Kitų aukštųjų mokyklų mokyme yra daugiausia argumentuotų teiginių pristatymo, dalyvavimo diskusijose, dalyvavimo debatuose, klaidingų teiginių paieškos ir atpažinimo, pagrindinės problemos išskyrimo iš keleto pateiktų, pateiktų išvadų apibendrinimo, dėstytojų darbo įvertinimo. VPU naudojama mažiausiai kritinio mąstymo lavinimo metodų, kai tuo tarpu kitų aukštųjų mokyklų teisinio ugdymo dėstyme didesnio skirtumo nėra.

Apklausos duomenys parodė, kad rečiausiai iš visų pateiktų kritinio mąstymo lavinimo aspektų yra pasirinktas dėstytojo darbo įvertinimas. Studentai, vertindami andragogų dėstymą, suteikia atgalinį ryšį apie studijų procesą, naudojamus mokymo metodus. Įvertinant dėstytojo darbą yra sudaromos galimybės tobulinti įvairius studijų proceso aspektus, pritaikyti jį studentų poreikiams. Todėl pravartu sudaryti studentams galimybes vertinti dėstytojo darbą, atskleidžiant dėstymo privalumus ir trūkumus.

Tyrimo respondentų nuomone, debatai yra vienas iš rečiausiai naudojamų aktyviųjų mokymo metodų iš pateiktųjų metodų sąrašo. Kadangi debatai reikalauja išskirtinio studentų pasiruošimo, didesnių laiko išteklių lyginant su kitais metodais, tikėtina, kad šiam mokymo būdui taikyti nėra sudarytos pakankamos sąlygos. Taip pat šis metodas galėtų būti rečiau naudojamas dėl dėstytojų praktikos dirbti šiuo būdu stokos.

Aktyviųjų mokymo metodų naudojimas dėstant teisinio ugdymo studijų dalykus

Siekiant išsiaiškinti aktyviųjų mokymo metodų poveikį teisinio ugdymo paskaitoms, buvo sudarytas klausimas, kuriuo nustatyta, kokie aktyvieji metodai yra dažniausiai naudojami dėstant teisinius dalykus. $\chi 2$ kriterijaus pagalba išryškėjo, kiek studentų kuriuos aktyviuosius mokymo metodus yra patyrę teisinio ugdymo paskaitose (žr. 4 pav.). Matyti, kad statistiškai reikšmingai daugiau studentų paskaitose yra dalyvavę situacijų nagrinėjime (62,3 proc. dalyvavo, o 37,7 proc. - ne). Taip pat dažnai naudojami yra diskusijų, pristatymų bei darbo grupėse metodai. Tačiau daugelis kitų metodų yra naudojami statistiškai reikšmingai rečiau, studentai statistiškai reikšmingai dažniau teigė, kad tos metodikos nenaudojamos teisinio ugdymo paskaitose.

4 pav. Aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose (proc.).

MRU, dažniau nei kituose universitetuose, naudojamas smegenų šturmas (šį metodą kaip naudojamą pasirinko 17,7 proc. MRU studentų, kai kitų aukštųjų mokyklų studentai jį rinkosi statistiškai reikšmingai rečiau, $p<0,02$), situacijų nagrinėjimas (76,9 proc.), pristatymai (63,1 proc.), diskusijos (67,7 proc.). VPU maždaug tiek pat dažnai, kiek kitose aukštosiose mokyklose naudojamas darbas grupėse, tačiau šis metodas rečiau (35,1 proc.) naudojamas VU. VGTU dažniau nei kitur naudojami debatai (32,5 proc. tiriamųjų iš VGTU yra dalyvavę debatuose teisinio ugdymo paskaitų metu). Kitose aukštosiose mokyklose dažniau naudojamas problemų sprendimas (53,5 proc.). Lyginant metodų naudojimą, atsižvelgiant į studijų pakopą, išryškėjo debatai. Šis metodas reikšmingai dažniau pasitaiko tarp bakalauro studentų (21,5 proc.) nei tarp magistrantūroje studijuojančių tiriamųjų (10,2 proc., $p<0,5$).

Ištyrus aktyviųjų mokymo metodų naudojimą teisinio ugdymo paskaitų metu, buvo siekiama išsiaiškinti šių metodų taikymo poveikį. 5 lentelėje matyti, kokį poveikį, tiriamųjų nuomone, turi aktyvus mokymas teisiniam ugdymui. Naudojant $\chi 2$ kriterijų, apskaičiuota, kad statistiškai reikšmingai daugiau tiriamųjų mano, jog aktyvus mokymas skatina mąstyti (taip mano 66,7 proc. tiriamųjų) ir teorines žinias panaudoti praktikoje (56,2 proc.). Daugiausiai studentų mano, kad aktyvus mokymas turi vienokį ar kitokį teigiamą poveikį. Statistiškai reikšminga dalis studentų nesutinka, kad aktyvus mokymas skatina motyvaciją studijuoti (su tuo nesutinka 58,5 proc.), skatina aktyviau atgaminti informaciją (tam nepritaria 61,8 proc. tiriamųjų) ir itin nedaug studentų mano, kad aktyvus mokymas skatina savikontrolę ir kritiką (71,3 proc. tirtų studentų nemano, kad aktyvus mokymas turi šį poveikį).

5 lentelė. Aktyvaus mokymo poveikis teisiniam ugdymui

	Mano, kad turi tokį poveikį (proc.)	**p-reikšmės**
Skatina domėjimąsi dėstoma medžiaga	54,4	0,085
Skatina studentų motyvaciją studijuoti	41,5	0,001
Skatina mąstyti	66,7	0,001
Skatina efektyviau atgaminti informaciją	38,2	0,001
Skatina viešą kalbėjimą	47,2	0,265
Skatina teorines žinias panaudoti praktikoje	56,2	0,015
Skatina argumentuotai reikšti mintis	51	0,685
Skatina savikontrolę ir savikritiką	28,7	0,000
Skatina kritiškai mąstyti	53,8	0,129
Jokio poveikio neturi	1,5	0,001
Kita	1	0,001

Statistiškai reikšmingai didesnis moterų (72,4 proc. moterų) nei vyrų skaičius (56,9 proc., p<0,005) mano, kad aktyvus mokymas skatina mąstyti, daugiau moterų (61,4 proc.) nei vyrų (47,2 proc., p<0,01) mano, kad aktyvus mokymas skatina teorines žinias panaudoti praktikoje ir daugiau vyrų (39,6 proc.) nei moterų (22,4 proc., p<0,001) yra linkę manyti, kad aktyvus mokymas skatina savikontrolę ir savikritiką. Pateikti duomenys išryškina vyrų ir moterų prioritetus bei aktyvaus mokymo metodų taikymo skirtingą supratimą.

VPU studentai, mažiau nei kitų aukštųjų mokyklų studentai, yra linkę manyti, kad aktyvus mokymas skatina domėjimąsi dėstoma medžiaga (tik 23,8 proc. mano, kad tai daro poveikį teisiniam ugdymui). Daugiau MRU studentų (80 proc.) yra linkę pritarti, kad aktyvieji mokymo metodai skatina mąstyti. Statistiškai reikšmingai mažiausiai iš visų aukštųjų mokyklų, tik 38,1 proc. VPU studentų, mano, kad aktyvaus mokymo metodai skatina argumentuotai reikšti mintis, tačiau daugiausiai šio universiteto studentų, lyginant su kitomis aukštosiomis mokyklomis (44,4 proc.), mano, kad tokie mokymo metodai skatina savikontrolę ir savikritiką. Daugelis VGTU studentų (76,6 proc.) mano, kad toks ugdymas skatina kritinį mąstymą.

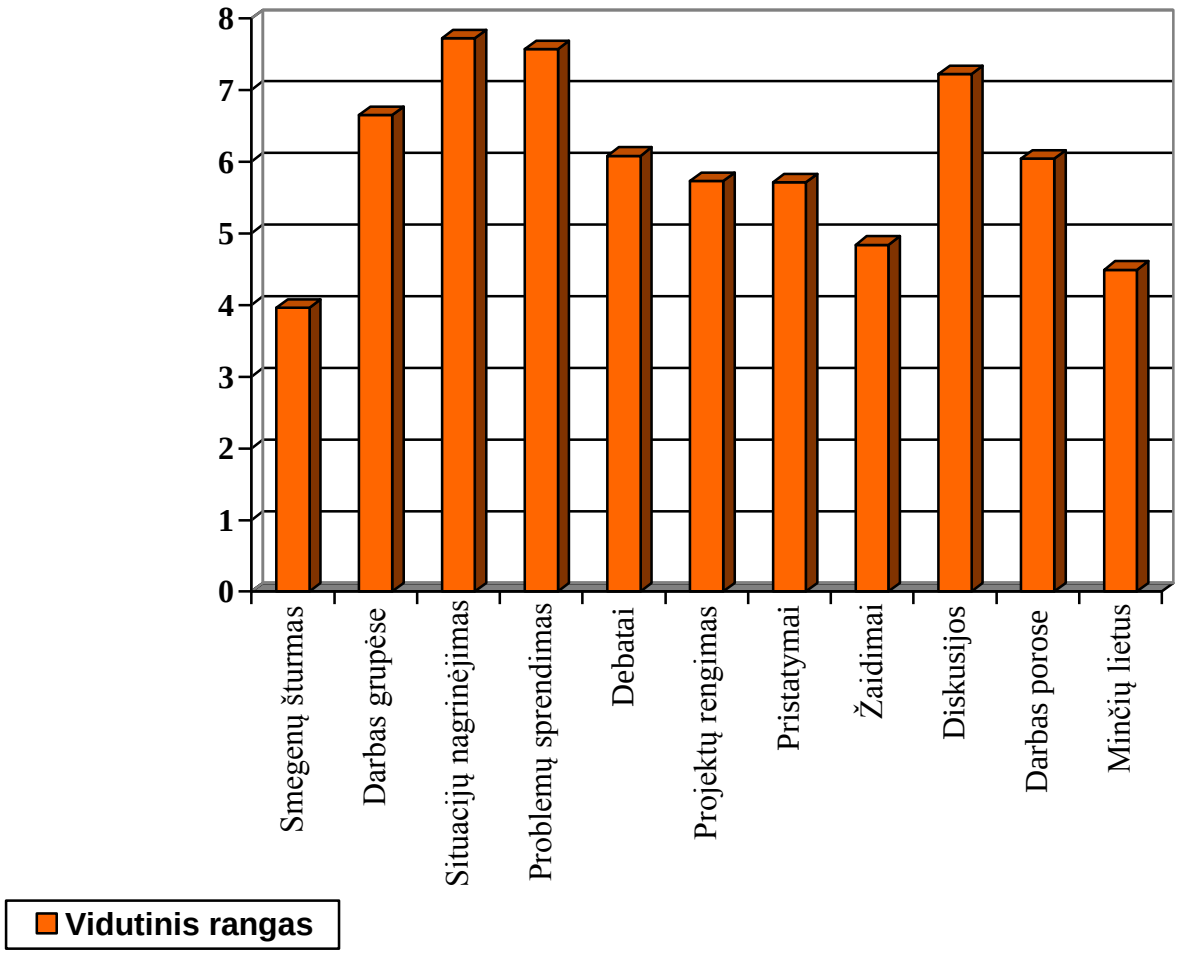
Lyginant aktyviųjų mokymo metodų naudojimo poveikį, atsižvelgiant į studijų pakopą, rasti du statistiškai reikšmingi skirtumai: daugiau bakalauro pakopos studentų (45 proc.) linkę manyti, kad aktyvieji mokymo metodai skatina studentų motyvaciją studijuoti, kai su tuo sutinka tik 22 proc. magistrantūros studentai (p<0,001) ir daugiau bakalauro studentų (30,8 proc.) nei magistrantų (16,9 proc., p<0,03) mano, kad aktyvus mokymas skatina savikontrolę ir savikritiką.

Rečiausiai naudojamas aktyvusis mokymo metodas teisinio ugdymo studijų dalykų metu, respondentų nuomone, yra žaidimai. Galima daryti prielaidą, kad teisinio ugdymo studijų dalykų turinį yra problematiška suderinti su žaidimų metodu. Žaidimų metodo taikymas reikalauja dėstytojo išradingumo, išankstinio pasiruošimo ir praktikos šioje srityje.

Apibendrinant studentų požiūrį į aktyviųjų metodų naudojimą, galima daryti išvadą, kad respondentai teigiamai vertina aktyvų studijavimą. Vertindami aktyviųjų mokymo metodų poveikį, dauguma tiriamųjų išskyrė bent vieną teigiamą poveikį teisinio ugdymo paskaitoms.

Aktyviųjų mokymo metodų vertinimas

Aktyviųjų mokymo metodų vertinimas yra paskaičiuotas atsižvelgiant į studentų nuomonę įvertinant metodų priimtinumą. 5 pav. iliustruoja, kaip skiriasi aktyviųjų mokymo metodų priimtinumas. Matyti, kad tarp metodų priimtinumo yra statistiškai reikšmingas skirtumas (p<0,001). Studentams priimtiniausias atrodo situacijų nagrinėjimas (7,72 vid. rangas), problemų sprendimas (7,57) ir diskusijos (7,22). Mažiausiai priimtini metodai tiriamiesiems atrodo smegenų šturmas (3,96), minčių lietus (4,49), žaidimai (4,84).

5 pav. Aktyviųjų mokymo metodų priimtinumas (F).

Problemų sprendimas labiausiai priimtinas MRU ir kitų aukštųjų mokyklų studentams (219,98 vid. rangas), situacijų nagrinėjimas (251,27) bei diskusijos (240,68) labiausiai priimtinos kitų aukštųjų mokyklų studentams, pristatymai priimtiniausi VGTU studentams (208,76). Statistiškai reikšmingai darbas grupėse priimtinesnis magistrantams (235,90) nei bakalauro studentams (188,30, $p<0,001$), magistro pakopos studentų nuomonė palankesnė (224,95) ir minčių lietaus atžvilgiu (bakalaurų 190,25, $p<0,03$).

Lyginant žaidimų metodo taikymo dažnumą ir priimtinumą, prieita išvados, kad studentams minėtas dėstymo būdas yra priimtinas ir galėtų būti taikomas dažniau. Taip pat pastabėta skirtumų debatų metodo vertinime, lyginant su šio metodo taikymo dažnumu. Teisinio ugdymo studijų dalykų metu debatai galėtų būti dažniau naudojami, kadangi jie yra priimtini studijų proceso dalyviams. Minčių lietus ir smegenų šturmas yra rečiau naudojami dėstant teisinį ugdymą, lyginant su kitais pateiktais metodais. Studentų nuomone, šie du metodai yra mažiausiai priimtini teisinių dalykų studijoms.

Apibendrinant gautus rezultatus, teigtina, kad studijų proceso dalyvių vertinimas yra svarbus studijų kokybės vertinimo bei situacijos analizės faktorius. Atsižvelgiant į studentų požiūrį, galima koreguoti dėstymo metodus, medžiagos pateikimo būdus.

3.3 TYRIMO APIBENDRINIMAS

Atliktas tyrimas atskleidė teisinio ugdymo dėstymo ypatumus universitetuose. Išryškėjo aktyviųjų mokymo metodų taikymo tendencijos teisinio ugdymo paskaitų metu. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, išaiškėjo aktyviųjų mokymo metodų taikymo poveikis teisinio ugdymo paskaitų metu. Anot daugumos respondentų, aktyvus mokymas formuoja kritinį mąstymą. Tokiu būdu pasitvirtino iškelta tyrimo hipotezė. Kritinis mąstymas daugiausiai, studentų nuomone, yra formuojamas apibendrinant išvadas, diskutuojant ir pateikiant argumentus. Siekiant visuminio studentų kritinio mąstymo lavinimo bei formavimo, didesnis dėmesys dėstant teisinius dalykus turėtų būti skiriamas ir kitoms, kritinį mąstymą gerinančioms, veikloms.

Lyginant dažniausiai naudojamus aktyviuosius mokymo metodus su labiausiai studentams priimtinais mokymo būdais, išryškėjo problemų sprendimo metodas. Jį dauguma respondentų įvertino kaip labiausiai priimtiną, tačiau pagal tyrimo duomenis, jis nėra labai dažnai taikomas praktikoje. Daroma prielaida, kad, atsižvelgiant į teisinių dalykų programų turinį, problemų sprendimo metodas galėtų būti sėkmingai taikomas aukštosiose mokyklose.

Kalbant apie aktyviųjų mokymo metodų naudojimą, reiktų pabrėžti, kad neigiamas respondentų vertinimas pateiktų metodų atžvilgiu galėjo būti nulemtas per mažos praktikos ar žinių, susijusių su metodų taikymu. Daroma prielaida, kad retai naudojami aktyvieji mokymo metodai nesuformavo pakankamo pagrindo vertinti juos teigiamai.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad studijų proceso dalyviai teigiamai vertina aktyvų mokymą, kadangi jis padeda teisinio ugdymo paskaitų metu mąstyti, argumentuotai kalbėti, skatina domėtis dėstomu dalyku. Vadinasi, platesnis aktyviųjų mokymo metodų taikymas yra priimtinas studijuojantiems teisinį ugdymą asmenims. Tyrimas parodė, kad aktyviųjų mokymo metodų panaudojimui teisinio ugdymo paskaitose teigiamos įtakos turi studijų proceso dalyvių požiūris, kadangi studentai teigiamai vertina aktyvų mokymą.

IŠVADOS

Aktyviųjų mokymo metodų teigiami aspektai ir teisinio ugdymo svarba asmenybei bei visuomenei, lėmė poreikį pasigilinti į aktyvų mokymą, teisę ir ugdymą. Siekiant išsiaiškinti aktyvaus mokymo įtaką teisinio ugdymo studijų procesui, buvo atlikta literatūros analizė ir kiekybinis tyrimas. Tyrimo pagalba buvo patvirtinta hipotezė, jog aktyviųjų mokymo metodų taikymas formuoja studentų kritinį mąstymą teisinio ugdymo paskaitų metu. Apibendrinant surinktą medžiagą bei informaciją, susijusią su empirnio tyrimo rezultatais, pateikiamos darbo išvados:

- Apibūdinant aktyviuosius mokymo metodus, išryškėjo keletas aspektų:
  - Aktyvieji mokymo metodai - tai mokymo būdai, kurių pagalba studentas tampa aktyvus studijų proceso dalyvis.
  - Tai yra į studentą orientuotas dėstymas.
  - Taikant aktyviuosius mokymo metodus yra lavinamas studentų aukštesnio lygio mąstymas, bendradarbiavimo įgūdžiai, skatinamas domėjimasis dėstoma medžiaga, įsitraukimas į studijų procesą bei teorinių žinių naudojimas praktikoje.
  - Aktyvaus mokymo metu yra lavinamas studentų kritinis mąstymas ir savarankiškumas mokantis.
  - Aktyvus dėstymas studijų procese priklauso nuo dėstytojo pasiruošimo ir išprusimo aktyviųjų mokymo metodų taikyme, nuo studentų pasirengimo dirbti aktyviaisiais mokymo metodais ir nuo studijų dalyvių mokymosi skirtumų.
  - Aktyvieji mokymo metodai yra tinkami individualiam darbui ir dirbant grupėje.
- Teisinio ugdymo ypatumai yra šie:
  - Teisinio ugdymo objektas yra žmogus.
  - Teisinis ugdymas lemia moralės, teisinės sąmonės, teisėto elgesio bei vertybių formavimą.
  - Teisinio ugdymo tikslas – tobulinti žmogų ir individų tarpasmeninius santykius.
  - Teisinis ugdymas yra indėlis į visuomenės formavimą, socialinės gerovės kūrimą ir demokratijos užtikrinimą.
  - Teisinio ugdymo metu atsiskleidžia teisės, kaip teisų ir pareigų vienovės, bei ugdymo, kaip tikslingos ugdomojo ir ugdytojo sąveikos, ryšys.

- Teisinis ugdymas aukštosiose mokyklose yra dėstomas įvairių teisinio ugdymo studijų dalykų metu.
- Į universitetų studijų programas įtraukiami skirtingi teisinio ugdymo studijų dalykai.

- Ištyrus aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo studijų dalykų metu, paaiškėjo, kad:
  - Daugumoje teisinio ugdymo studijų dalykų yra naudojamas tik vienas ar keli aktyvieji mokymo metodai.
  - Norint visapusiškai formuoti studentų gebėjimus ir informacijos imlumą, galima taikyti aktyviųjų mokymo metodų įvairovę, kadangi tokiu būdu dėstymas yra pritaikomas skirtingiems studentų poreikiams.
  - Aktyviųjų mokymo metodų taikymas teisinio ugdymo paskaitų metu formuoja studentų kritinį mąstymą.
  - Studentai teigiamai vertina aktyviųjų mokymo metodų naudojimą teisinio ugdymo paskaitų metu.
  - Studijų proceso dalyvių nuomone, teisinis ugdymas turi teigiamos įtakos įvairiapusiškam asmenybės formavimui.

REKOMENDACIJOS

Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, atskleidusiais studentų požiūrį į teisinį ugdymą, aktyviųjų mokymo metodų poveikį teisinio ugdymo studijų dalykams bei metodų priimtinumą studijoms, aukštosioms mokykloms rekomenduotina:

- Kuriant studijų programas, numatyti didesnes galimybes studentų savarankiškai veiklai.
- Formuojant studijų dalykų programas, suteikti galimybes įgyvendinti studijų proceso dalyvių kritinį mąstymą formuojančias veiklas.
- Organizuoti dėstytojų kvalifikacijos taikyti aktyviuosius mokymo metodus kėlimą, siekiant tobulinti studijų procesą.
- Dėstant naudoti aktyviųjų mokymo metodų įvairovę, kadangi dėstymo būdų spektras padeda formuoti skirtingus kritinio mąstymo aspektus.
- Į studijų programas įtraukti teisinio ugdymo studijų dalykus, kadangi teisinis ugdymas lemia studentų moralės, nuostatų ir elgesio formavimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 54-2140.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. 920 „Dėl visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005 Nr. 103-3819.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 2 d. nutarimas Nr. 1062 **„**Dėl nacionalinės darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 98-5085.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 130-4981.
5. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos // Valstybės žinios. 2003, Nr. 71-3216.

Literatūra

6. Active learning //http://www.geoffpetty.com/activelearning.html; prisijungimo laikas: 2010-09-03.
7. Adler R. W., Milne M. J., Stringer C. P. (2000) Identifying and overcoming obstacles to learner-centred approaches in tertiary accounting education: a field study and survey of accounting educators' perceptions. *Accounting education*, 9 (2): 113-134.
8. Ahlfeldt S., Mehta S., Sellnow T. (2005) Measurement and anglysis of student engagement in university classes where varying levels of PBL methods of instruction are in use. *Higher Education Research and Development*, 24(1): 5-20.
9. Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. – Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.
10. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
11. Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema //http://www.aikos.smm.lt/aikos/institucijos_registr.htm?a=find&abbr=AU; prisijungimo laikas: 2010-11-10.
12. Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A., Miliauskaitė K. ir kt. Teisės teorijos įvadas. - Vilnius: Mes, 2010.
13. Bitinas B. Ugdymo filosofija. - Vilnius: Enciklopedija, 2000.

14. Bižys N., Linkaitytė G., Valiukevičiūtė A. Pamokos mokytojui. - Vilnius: Margi raštai, 1996.
15. Bloom B. S. (1956). Taxonomy of educational objectives. *Handbook I: The cognitive domain, New York: David McKay Co.*
16. Bonwell C. C., Eison J. A. (1991) Active learning: creating excitement in the classroom. *ERIC Digest//* http://www.ericdigests.org/1992–4/active.htm; prisijungimo laikas: 2010-09-12.
17. Browning J. Of Water Balloons and History: Using Wargames as Active Learning Tools to Teach the Historical Process. *Appalachian State University, 2009.*
18. Chickering A. W., Gamson Z. F. (1991). Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education. *New directions for teaching and learning.* 3-7.
19. Chickering A. W., Gamson *Z.* F. (1999). Development and adaptations of the seven principles for good practice in undergraduate education. *New Directions for Teaching and Learning.* 80: 75-81.
20. Choi I., Lee S. J., Kang J. (2009) Implementing a case-based e-learning environment in a lecture-oriented anaesthesiology class: Do learning styles matter in complex problem solving over time? *British Journal of Educational Technology,* 5: 933-947.
21. Crawford L. (1988) Teaching Students to Teach Themselves. *New York: GP Publishing*.
22. Čiočys P. A. Teisės pagrindai. - Vilnius: VVAM, 2008.
23. DiMatteo L. A., Anenson T. L. (2007). Teaching law and theory through context: contract clauses in legal studies education. *Journal of Legal Studies Education;* 24(1): 19-57.
24. Dori Y. J.. & Herscovitz O. (1999). Question-posing capability as an alternative evaluation method: Analysis or an environmental case study. *Journal of Research in Science Teaching.* 36: 411-430.
25. Dumčienė A., Bajoriūnas *Z.* Ugdymo pagrindai. – Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2006.
26. Foley G. Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. – Vilnius: Kronta, 2007.
27. Fullan M. Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. In: *XX a. pedagogikos klasika*. - Vilnius: Tyto alba, 1998.
28. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. – Vilnius: Alna litera, 1994.
29. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Edukologija. - Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.

30. Hart L. A. Teisės samprata. - Vilnius: Pradai, 1997.
31. Healey M., Jenkins A. (2000) Kolb's experiential learning theory and its application in geography in higher education. *Journal of Geography*, 99: 185–195.
32. Heriot K. C., Cook R., Jones R. C., Simpson L. (2008). The use of student consulting projects as an active learning pedagogy: a case study in a production/operations management course. *Decision Sciences Journal of Innovate Education;* 6(2): 3-4.
33. Huerta-Wong J. E., Schoech R. (2010). Experiental Learning and Learning Environments: the Case of Active Listening Skills. *Journal of social work education*: 46(1): 85-101.
34. Hughes A. S. Toward a more thoughtful professional education for social studies teachers: can problem-based learning contribute? *Theory and Research in Social Education;* 25(4): 431-445.
35. Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. - Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998.
36. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. - Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 1996.
37. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001.
38. Jovaiša L. Hodegetika. - Kaunas: Agora, 1995.
39. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. - Kaunas: Šviesa, 1993.
40. Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika. - Vilnius: Agora, 2001.
41. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. – Šiauliai: Lucilijus, 2007.
42. Koklanaris N., MacKenzie A. P., Fino M. E., Arslan A. A., Subert D. E. (2008). Debate preparation/participation: an active, effective learning tool. *Teaching and Learning in Medicine;* 20(3): 235-238.
43. Lammers W. J., Murphy J. J. (2002). *Active Learning in Higher Education*. *3*: 54-67.
44. Lietuvos švietimo koncepcija //http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm; prisijungimo laikas: 2010-11-02.
45. Liu F. C., Gettig J. P., Fjortoft N. (2010) Impact of a Student Response System on Short- and Long-Term Learning in a Drug Literature Evaluation Course. *American Journal of Pharmaceutical Education,* 74 (1) Article 6.
46. Mayhew M. J., King P. (2008) How curricular content and pedagogical strategies affect moral reasoning development in college students. *Journal of Moral Education,* 37(1): 17-40.
47. Marzano R. J. Naujoji ugdymo tikslų taksonomija. - Vilnius: Žara, 2005.

48. Mathie V. A. (1993). Promoting Active Learning in Psychology courses. *Handbook for enhancing undergraduate education in psychology*. 183-213.
49. Narmontienė D., Punelis V., Visockis A. Teisės pagrindai. - Kaunas: Šviesa, 2005.
50. Newble D., Cannon R. (1995) A Handbook for Teachers in Universities & Colleges: A Guide to Improving Teaching Methods, 3rd edn. *London: Kogan Page*.
51. Nottingham S., Verscheure S. (2010). The Effectiveness of Active and Traditional teaching Techniques in the Orthopedic Assessment Laboratory. *Journal of college science and teaching*: 34-42.
52. Oliveiral P. C., Oliveira C. G., Neri de Souza F., Costa N. (2006). Teaching strategies to promote active learning in higher education. *Current Developments in Technology-Assisted Education;* 636-640.
53. Perry N. W., Huss M. T., McAuliff B. D. (1996). An Active-Learning Approach to Teaching the Undergraduate Psychology and Law Course. *Teaching of psychology*: 23(2): 76-81.
54. Petrulytė A. Kūrybiškumo ugdymas mokant. – Vilnius: Presvika, 2001.
55. Petty G. Įrodymais pagrįstas mokymas. Praktinis vadovas. – Vilnius: Tyto alba, 2008.
56. Postholm M. B. (2008). Group work as learning situation: a qualitative study in a university classroom. *Teachers and Teaching: theory and practice,* 14-2: 143-155.
57. Pundak D., Herscovitz O. (2005). Instructors‘ Attitudes toward Active Learning. *Interdisciplinary journal of e-learning and learning objects*. 5:216-232.
58. Racione P. A. (1986). Testing College-Level Critical Thinking. *Liberal education.* 72: 221-231.
59. Rajeckas V. Mokymas: svarba, esmė. – Vilnius:VPU leidykla, 1996.
60. Rajeckas V. Mokymo organizavimas. – Kaunas: „Šviesa“, 1999.
61. Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai. - Vilnius: VPU, 2004.
62. Ramsden P. Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. – Vilnius: Aidai, 2000.
63. Ramsden P. (1996) Learning to Teach in Higher Education. *New York: Routledge*.
64. Rasimavičius P., Maksimaitis M., Marcijonas A., Vėlyvis S. ir kt. Teisė – visuomeninė vertybė. - Vilnius: Mintis, 1988.
65. Reid L. A., Weber C. M. (2008). Using technology-enabled active learning tools to introduce business ethincs topics in business law courses: a few practical examples. *Journal of Legal Studies Education;* 25:2, 283-305.
66. Revell A., Wainwright E. (2009) What Makes Lectures ‘Unmissable’? Insights into Teaching Excellence and Active Learning. *Journal of Geography*, 2: 209-223.

67. Scheyvens R., Griffin A. L., Locoy A. L., Liu Y., Bradford M. (2008). Experimenting with active learning in geography: dispelling the myths that perpetuate resistance. *Journal of geography in Higher Education;* 32(1): 51-69.
68. Silberman M., Active learning: 101 strategies to teach any subject: 1996.
69. Smart K. L., Featheringham R. (2006) Developing effective interpersonal communication and discussion skills. *Business Communication Quarterly,* 69(3): 276-283.
70. Stanley K., Plaza D. (2002). No passport required: an action learning approach to teaching about globalization. *Teaching Sociology;* 30: 89-99.
71. Streetlaw Teaching Methods //http://lawworks.org.uk/temp_downloads/p51q16s70e74c50k90x140x55o112b116i22k76h70u98z30/Streetlaw_Teaching_Methods.pdf; prisijungimo laikas: 2010-09-12.
72. Šalkauskis S. Pedagoginiai raštai. – Kaunas, 1991.
73. Šalkauskis S. Pedagoginiai raštai. - Kaunas: Šviesa, 1992.
74. Šalkauskis S. Rinktiniai raštai. II knyga. – Vilnius: Leidybos centras, 1992.
75. Šernas V. Profesinė pedagogika. - Vilnius: „Baltic ECO“ leidybos centras, 1995.
76. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
77. Tarptautinių žodžių žodynas. - Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
78. Teisinio švietimo („STREET LAW“) programa //http://www.nplc.lt/sena/pr10.html; prisijungimo laikas: 2010-09-01.
79. Teresevičienė M., Gedvilienė G. Mokymasis bendradarbiaujant. - Vilnius: Garnelis, 1999.
80. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2006.
81. Totoraitis R., Ažubalytė R. Teisė kiekvienam. - Vilnius: Kronta, 2003.
82. Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2004.
83. Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000.
84. Vait E. Ugdymas. - Kaunas: Amžinoji uola, 2008.
85. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000.
86. Акимова Т.И. Правовая пропаганда как способ формирования позитивных элементов правового сознания, определяющих показатель лояльности правосознания//http://tsu.tmb.ru/nu/kon/arhiv/2004/kon1.11/sek2/2/; prisijungimo laikas: 2010-09-12.

87. Активные методы обучения как фактор формирования социально значимых качеств личности//http://yaratiso.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=268&Itemid=50; prisijungimo laikas: 2010-09-12.
88. Алексеев С. С. Государство и право. Москва: Проспект, 2008.
89. Алексеев С. С. Теория права. Харьков: БЕК, 1994.
90. Волосов М. Е., Додонов В. Н., Крутских В. Е., Панов В. П. Краткий юридический словарь. Москва: Инфра-М, 2000.
91. Использование методов активного обучения в преподавании дисциплины «Менеджмент и лидерство» //http://www.mma.ru/article/id35341; prisijungimo laikas: 2010-09-10.
92. Масликов И. С. Юридический словарь. Москва: Дашков и К, 2008.
93. Моисеев С. В. Философия права. Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2004.
94. Понятие правового воспитания //http://www.allpravo.ru/library/doc108p/instrum3996/item3998.html; prisijungimo laikas: 2010-09-12.
95. Применение методов активного обучения в учебном процессе //http://vasilievaa.narod.ru/mu/ucheb/StMU2.htm; prisijungimo laikas: 2010-09-02.

SANTRAUKA

Teisės ir pareigos yra neatskiriama kiekvieno visuomenės nario gyvenimo sociume dalis. Aukštojo mokslo institucijos užima reikšmingą vietą, formuojant asmenų teisinį suvokimą, todėl teisinis ugdymas ir jo dėstymas yra aktuali tema. Aktyvaus mokymo metodai yra plačiai tirti ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo lygmenyse. Tačiau aktyviųjų mokymo metodų naudojimas aukštojo mokslo institucijose yra mažai tirtas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas studijų organizavimui, metodų naudojimui teisinio ugdymo paskaitose. Aktyviųjų mokymo metodų naudojimas yra būdas pagerinti teisinio ugdymo dėstymą aukštojoje mokykloje. Darbo tema – aktyviųjų mokymo metodų taikymas teisinio ugdymo paskaitose. Darbo objektas yra aktyviųjų mokymo metodų taikymas. Todėl iškeliamas darbo tikslas - nustatyti aktyviųjų mokymo metodų taikymo poveikį teisinio ugdymo paskaitoms. Atsižvelgiant į darbo tikslą, formuluojama hipotezė - aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose formuoja studentų kritinį mąstymą. Siekiant užsibrėžto tikslo, iškeliami tokie uždaviniai: Apibūdinti aktyviuosius mokymo metodus; išryškinti teisinio ugdymo ypatumus; Ištirti aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo paskaitose. Darbo teorinė dalis susideda iš teisinio ugdymo sampratos analizės bei aktyviųjų mokymo metodų aptarimo. Teisinis ugdymas nagrinėjamas aiškinant teisės ir ugdymo sąvokas. Antroje darbo dalyje yra aptariama aktyviųjų mokymo metodų samprata, įvairovė bei jų taikymo aukštojoje mokymo institucijoje galimybės. Trečioje darbo dalyje yra aprašomas tyrimas, siekiant patvirtinti ar paneigti iškeltą hipotezę bei pasiekti užsibrėžtą tikslą. Tyrimo imtis yra 390 respondentų, studijuojančių įvairiose aukštosiose Lietuvos mokymo institucijose. Tyrimui pasirinktas anketinės apklausos metodas. Apklausos duomenys apdoroti, naudojant SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programa. Tyrimo hipotezė pasitvirtino, kadangi, studentų nuomone, aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose formuoja vieną ar tiką kritinio mąstymo aspektą. Išanalizavus tyrimo duomenis, daroma išvada, kad aktyviųjų mokymo metodų taikymas yra priimtinas ir įdomus studentams, tačiau nėra plačiai taikomas teisinio ugdymo paskaitų metu.

SUMMARY

Rights and duties have a huge impact on everyday life of each member of our society. Higher education institutions play an important role in forming the understanding of law. Therefore the teaching of law in higher education institutions is an urgent issue of nowadays life. Active teaching methods are widely researched in kindergarten and school environment. Usage of active teaching strategies in higher education is less explored; therefore it should be examined for the improvement of such programs as law education. The subject of this work is the implementation of active teaching methods in higher education law studies. The objective of the work is to find out the impact which active methods have on law education lectures. According to the aim, the hypothesis is pointed out – the usage of active methods in law education lectures forms critical thinking. Therefore, according to the objective mentioned before, three main goals are pointed out: description of active teaching methods; emphasis of law education features; research of active teaching methods usage in higher education law studies. The first part of the work is composed of law education research through the law and the education concept analysis. The second part of the written work consists of the active method concept, variety and application possibility in higher education research. The last part describes the survey, which is constructed for the approval or rejection of the hypothesis and for the achievement of the aim mentioned before. The survey sample is 400 students from different higher education institutions of Lithuania, who are studying at present. The survey data is processed using SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program. The hypothesis of the work was approved whereas, according to the student opinion, active methods usage in law education lectures forms the critical thinking. The analysis of the collected survey data showed that the application of active teaching methods is reasonable and interesting in the law learning process. However, active learning is not widely spread and applied in higher law education lectures.

PRIEDAI

Aktyviųjų mokymo metodų naudojimas teisinio ugdymo paskaitose

Esu Mykolo Romerio universiteto magistrantūros studentė. Atlieku apklausą, kurios tikslas – ištirti, kokie aktyvieji mokymo metodai yra taikomi teisinio ugdymo paskaitose. Aktyvus mokymas - tai aktyvus studento dalyvavaimas mokymo procese dirbant individualiai ir grupėje. Teisinio ugdymo paskaitos - tai mokomieji dalykai, kurių metu gaunamos teisinės žinios. Anketa yra skirta studentams, šiuo metu stidjuojantiems aukštojoje mokykloje. Duomenys bus naudojami akademinėje veikloje. Ši anketa yra anoniminė. Prašau pažymėti Jums tinkantį atsakymą ar pažymėti žemiau esančius laukus.

1. Jūsų lytis (Pasirinkite vieną atsakymo variantą):

- Vyras
- Moteris

2. Jūsų amžius (Pasirinkite vieną atsakymo variantą):

- 18-20
- 21-22
- 23-25
- 26-30
- 31-35
- 36-46
- 47-59
- 60-65

3. Aukštoji mokykla, kurioje studijuojate (Įrašykite savo aukštosios mokyklos pavadinimą):

4. Jūsų studijų pakopa (Pasirinkite vieną atsakymovariantą):

- Bakalauro nuolatinės studijos
- Bakalauro ištęstinės studijos
- Magistro nuolatinės studijos
- Magistro ištęstinės studijos
- Doktorantūra

5. Jūsų studijų programa (Įrašykite savo studijų programos pavadinimą):

6. Kokių teisinio ugdymo paskaitų esate turėjęs/-usi studijų metu? (Pasirinkite Jums tinkančius atsakymų variantus):

- Teisės istorija
- Įvadas į teisines sistemas ir teisės teorijos studijas
- Teisės pradmenys
- Teisės pagrindai
- Teisės įvadas
- Teisė
- Civilinė teisė
- LR Konstitucinė teisė
- Darbo teisė
- Baudžiamoji teisė
- Administracinė teisė
- Tarptautinė viešoji teisė
- Darbo proceso teisė
- LR teisės istorija
- Dorovinio ir teisinio ugdymo sąveika
- Teisinio švietimo veiklos modeliavimas
- Teisės propedeutika
- Žmogaus teisės
- Pilietinės visuomenės pagrindai
- Vaiko teisių apsauga
- Kita:

7. Kokį poveikį, Jūsų nuomone, turi teisinis ugdymas? Pažymėkite Jums tinkančius variantus):

- Formuoja teisinę sąmonę
- Formuoja teisėtą elgesį
- Formuoja teisines žinias
- Formuoja vertybes
- Formuoja žmonių santykius
- Formuoja požiūrį į teises ir pareigas
- Formuoja moralę
- Jokio poveikio neturi
- Kita:

8. Kaip dažnai teisinio ugdymo paskaitų metu tenka (Pasirinkite labiausiai tinkančius variantus):

	Niekada	Labai retai	Kartais	Dažnai	Visada
Pristatyti argumentuotus teiginius					
Vertinti kitų studentų argumentus					
Dalyvauti diskusijose					
Dalyvauti debatuose					
Surasti ir atpažinti klaidingus argumentus ar teiginius					
Nuomones atskirti nuo pagrįstų faktų					
Išskirti pagrindinę problemą iš keletos pateiktų					
Apibendrinti pateiktas išvadas					
Įvertinti kitų studentų darbą					
Įvertinti dėstytojo darbą					

9. Kurie iš pateiktų aktyviųjų mokymo metodų naudojami teisinio ugdymo paskaitose? (Pasirinkite Jums tinkančius variantus):

- Smegenų šturmas
- Darbas grupėse
- Situacijų nagrinėjimas
- Problemų sprendimas
- Debatai
- Projektų rengimas
- Pristatymai
- Žaidimai
- Diskusijos
- Darbas porose
- Minčių lietus
- Kita:

10. Kokį poveikį, Jūsų nuomone, aktyvus mokymas turi teisiniam ugdymui? (Pasirinkite Jums tinkančius variantus):

- Skatina domėjimąsi dėstoma medžiaga
- Skatina studentų motyvaciją studijuoti
- Skatina mąstyti
- Skatina efektyviau atgaminti informaciją
- Skatina viešą kalbėjimą
- Skatina teorines žinias panaudoti praktikoje
- Skatina argumentuotai reikšti mintis
- Skatina savikontrolę ir savikritiką
- Skatina kritiškai mąstyti
- Jokio poveikio neturi
- Kita:

11. Įvertinkite aktyviuosius mokymo metodus pagal jų priimtinumą teisinio ugdymo paskaitoms (Pasirinkite Jums tinkamiausius variantus):

	Visiškai nepriimtinas	Nepriimtinas	Iš dalies priimtinas	Priimtinas	Labai priimtinas
Smegenų šturmas					
Darbas grupėse					
Situacijų nagrinėjimas					
Problemų sprendimas					
Debatai					
Projektų rengimas					
Pristatymai					
Žaidimai					
Diskusijos					
Darbas porose					
Minčių lietus					